

İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukunda Risk Değerlendirmesi Yapma Yükümlülüğü^(*)

Risk Assessment Obligation in Occupational Health and Safety Law

Arş. Gör. **Fatih ERASLAN**^(**)

Öz

İş sağlığı ve güvenliği hukukunda işverenin en çok ihlal ettiği temel yükümlülüklerinden birisi risk değerlendirmesidir. Risk değerlendirmesi, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile işverene getirilmiş bir yükümlülüktür. Risk değerlendirme, tehlikelerin tanımlanması, risklerin belirlenmesi, risklerin analiz edilerek sıraya konulması, belgeleme aşamalarından oluşur ve işyerlerinin tehlike sınıflarına göre yenilenir. Böylece, işyerinde sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamının ilk adımı atılmış olur. Buna karşın, risk değerlendirmesinin yapılmamış olması birtakım yaptırımlara tabi tutulmuştur. Bu makalede de, işverenin risk değerlendirme yükümlülüğünün mevzuatımızda düzenlenme biçimi ve nasıl yerine getirildiği anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler

İşveren, Çalışan, Tehlike, Risk, Risk Değerlendirmesi.

Abstract

Risk assessment is one of the most violated obligations by the employer in occupational health and safety law. Risk assessment is an obligation imposed on the employer by the Occupational Health and Safety Act numbered 6331. Risk assessment consists of identification of hazards, evaluation of risks, analysis and sequencing of risks, documentation stages and is renewed according to the hazard classes of workplaces. Thus, the first step towards a healthy and safe working environment in the workplace is taken. Nonetheless, failure to carry out a risk assessment is subject to some sanctions. In this article will be explained how the employer's risk assessment obligation is regulated in Turkish law and how it is fulfilled.

Keywords

Employer, Worker, Hazard, Risk, Risk Assessment.

(*) Makale geliş tarihi: 01.02.2021 - Makale kabul tarihi: 22.03.2021.

(**) Sakarya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı.
E-posta: fatiheraslan@sakarya.edu.tr.
Orcid No: <https://orcid.org/0000-0003-4100-6145>.

Giriş

Sanayinin ve teknolojinin hızla gelişmesine paralel olarak artan işgücü potansiyeli, mal ve hizmet üretimine ilişkin rekabet ortamı, iş kazası ve meslek hastalıklarının artmasında önemli rol oynamıştır¹. Bu minvaldeki yorumlar, iş kazası ve meslek hastalığına ilişkin yazılmış eserlerin hemen hemen çoğunda bulunmaktadır. Her ne kadar, bu çıkarım yadsınamaz bir gerçeğin dışı vurumu olsa da iş kazası ve meslek hastalıklarının bu denli artmasının arka planında yatan asıl sebep - işverenlerin işyerinde iş kazası ve meslek hastalıklarına yol açan riskleri önleyici politikalar izlememesi - göz ardı edilmemelidir. “*Deveyi yardan uçuran bir tutam otur*” sözü bilhassa iş kazaları bakımından yaşadığımız acı tablonun özeti niteliğindedir. İnsan sağlığını küçük malî hesaplara değişen işverenlerin ödediği bedel, sonrasında çok daha büyük olmaktadır.

İş kazası ve meslek hastalıklarının işyerindeki verimi düşürmesi, işletmelerin saygınlığını yitirmeleri ve hepsinden önemlisi çalışanların beden ve ruh bütünlüklerinin bozulması gibi olumsuzluklar² iş sağlığı ve güvenliği hukukunun gelişmesine önayak olmuştur³. Bu kapsamda iş sağlığı ve güvenliğinin geliştirilmesi amacıyla iş kazası ve meslek hastalıklarını önleyici ve koruyucu politikalar hayata geçirilmiştir⁴. Bunların başında ise 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nda (İSGK) düzenlenen “*işverenin risk değerlendirme yükümlülüğü*” gelmektedir. İşverenin risk değerlendirme yükümlülüğü, konunun disiplinlerarası niteliği dolayısıyla maden, çevre, kimya, inşaat, endüstri ve gıda mühendislikleri başta olmak üzere halk sağlığı, denizcilik, işletme, sivil havacılık gibi birçok alanlarda yapılan çalışmaların konusunu oluşturmuştur⁵.

Çalışmamızda risk değerlendirmenin ne olduğu, risk değerlendirme yükümlülüğünün uluslararası hukuk ve mevzuatımızdaki yeri ile önemi, kim tarafından ve nasıl gerçekleştirileceğinin yanı sıra risk değerlendirme yükümlülüğüne aykırı hareket etmenin yaptırımının ne olduğu anlatılacaktır.

¹ Ali Güzel/Alı Rıza Okur/Nurşen Canıkıoğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Beta, 17. Baskı, 2018, s. 338; E. Tuncay Senyen Kaplan, **Bireysel İş Hukuku**, Ankara, Gazi Kitabevi, 10. Baskı, 2019, s. 415; Binnur Tulukçu, “İşverenin Risk Değerlendirmesi Yükümlülüğünün Hukuki Boyutu”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Prof. Dr. Alı Rıza Okur’a Armağan, Özel Sayı, Cilt: 20, Sayı: 1, 2014, (711-748), s. 712; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 09.10.2013, 2013/102 E., 2013/1456 K., Yargıtay Karar Arama, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

² Tulukçu, s. 719.

³ İş sağlığı ve güvenliğinin hukukumuzda yerine ilişkin geniş bilgi için bkz. Mahmut Kabakçı, “İş Sağlığı ve Güvenliğinin Hukuk Sistemindeki Yeri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 86, Y. 2009, (249-267).

⁴ Özlem Özkılıç, **Risk Değerlendirmesi Atex Direktifleri Patlayıcı Ortamlar - Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması - Kantitatif Risk Değerlendirme**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 2014, s. 108.

⁵ İş sağlığı ve güvenliği alanında üzerinde en çok tez yazılan konunun “risk değerlendirme” olduğunu söylersek yanlış olmayız. Her ne kadar ulusal tez merkezine her yıl “risk değerlendirme” ile ilgili onlarca tez yüklense de, bunlar arasında hukukçular tarafından kaleme alınan tez sayısı varla yok arasındadır. Risk değerlendirmesine ilişkin bir başka ilginç husus üzerinde bu kadar çok kalem oynatılan bir konunun uygulamasının oldukça düşük düzeyde olmasıdır.

1. Risk Değerlendirmesinin Hukuki Dayanağı

1.1. Uluslararası Düzenlemeler

187 devletin üyesi bulunduğu Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (UÇÖ) iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin genel nitelikteki sözleşmelerinin yanısıra belirli bir iş türünü dikkate alarak hazırladığı sözleşmeler bulunmaktadır. Bu sözleşmelerle üye devletlere iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli düzenlemeleri yapma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu anlamda, 155 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşme genel kuralları ihtiva eden düzenlemelere örnek verilebilir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 187 sayılı İş Sağlığını ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesi⁶ ile üye devletlere en fazla temsil kabiliyetine sahip işveren ve işçi kuruluşlarına danışarak, iş sağlığı ve güvenliği konusunda ulusal bir program düzenleme yükümlülüğü getirilmiştir. Sözleşme'nin 5. maddesine göre ulusal program, işle ilgili tehlike ve riskleri ortadan kaldıracak veya en az seviyeye indirerek işçilerin korunması sağlayacak nitelikte olmalıdır⁷.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 167 sayılı İnşaat İşlerinde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi⁸ ile 188 sayılı Balıkçılık Sözleşmesi⁹ ise belirli bir iş türünü dikkate alarak hazırlanan sözleşmelere örnek olarak verilebilir. 167 sayılı Sözleşme'de işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından risk oluşturmaması için gerekli önlemlerin alınması gerektiği düzenlenmiştir (m.13/1-1). Aynı hükümde, inşaat alanında ya da yakınında bulunan kişilerin de inşaat alanından kaynaklanan her türlü riskten korunması gerektiği düzenlenmiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 188 sayılı Balıkçılık Sözleşmesi (**Work in Fishing Convention**) m.31 hükmünde üye devletlere balıkçı gemilerinde¹⁰ iş kazasını önlemeye yönelik işverenin risk değerlendirmesi yapma yükümlülüğü

⁶ 15.05.2013 tarihinde kabul edilen ve 6485 sayılı "187 sayılı İş Sağlığını ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" 29.05.2013 tarihli ve 28661 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁷ **Article 5** "The national programme shall... (b) contribute to the protection of workers by eliminating or minimizing, so far as is reasonably practicable, work-related hazards and risks, in accordance with national law and practice, in order to prevent occupational injuries, diseases and deaths and promote safety and health in the workplace".

⁸ Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 167 sayılı İnşaat İşlerinde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi metni için bkz. ILO, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377308/lang--tr/index.htm, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

⁹ Ülkemiz tarafından henüz onaylanmamış olan 188 sayılı Balıkçılık Sözleşmesi'nin (**Work in Fishing Convention**, 2007) İngilizce metni için bkz. ILO, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NOR_MLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312333:NO, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁰ Balıkçı gemilerinde yürütülen çalışmalar hakkında geniş bilgi için bkz. Hatice Duygu Özer, "188 Sayılı ILO Balıkçılık İstihdam Sözleşmesi Işığında İş Hukukunda Balıkçılık", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 24, Y. 2020, S. 3, (67-105).

dâhil iş kazalarını önleyici tedbirlerin alınmasını sağlayan düzenlemelerin yapılması yükümlülüğü getirilmiştir. Sözleşmenin 33. maddesinde ise balıkçılığa ilişkin risk değerlendirmesinin balıkçıların ve diğer temsilcilerin katılımıyla yapılacağı düzenlenmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün gemi adamlarının uğradığı iş kazalarına ilişkin¹¹ 134 sayılı İş Kazalarının Önlenmesi (Gemiadamları) Sözleşmesi¹² (**Prevention of Accidents (Seafarers) Convention**) 3. maddesinde ise denizcilikteki istihdama özgü risklerden kaynaklanan kazaların önlenmesi için bu kazaların genel seyri ve istatistiklerin ortaya koyduğu tehlikeler hakkında araştırma yapılacağı düzenlenmiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2019 tarihli ve 190 sayılı Şiddet ve Taciz Sözleşmesi (**Violence and Harassment Convention**)¹³ m.9 hükmünde üye devletlere iş hayatındaki şiddet ve taciz risklerini değerlendirmesini sağlayacak düzenlemeleri yapma yükümlülüğü getirmiştir¹⁴. Yine, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2019 tarihli ve 206 sayılı Şiddet ve Taciz Tavsiye Kararı'nın (**Violence and Harassment Recommendation**)¹⁵ 8. maddesine göre işyerinde yapılacak risk değerlendirmesinde psikososyal tehlike ve riskler de dâhil olmak üzere şiddet ve taciz ihtimalinin artışı göz önünde bulundurulmalıdır.

Avrupa Birliği'ne üye devletlerin temsil edildiği Avrupa Parlamentosu ve Konseyi de iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin çok sayıda Direktif kabul etmiş olup ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği alanındaki mevzuatın belkemiğini bu Direktifler oluşturmuştur. Konsey'in de genel nitelikte Direktif'leri olduğu gibi belirli bir risk grubunu yahut meslek türünü dikkate alarak hazırlamış olduğu Direktifler de mevcuttur. Ancak burada yalnızca 89/391/EC sayılı Direktif'e yer verilecek olup diğer Direktiflere yeri geldikçe ilgili kısımda değinilecektir¹⁶.

¹¹ Sözleşme'nin 1. maddesine göre Sözleşme bakımından "iş kazası" deyimi, gemi adamlarının işle ilgili olarak veya iş sırasında maruz kaldıkları kazaları kapsar (m. 1/3).

¹² 134 sayılı İş Kazalarının Önlenmesi (Gemiadamları) Sözleşmesi'nin Türkçe metni için bkz. ILO, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377283/lang--tr/index.htm, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹³ Ülkemiz tarafından henüz onaylanmamış olan 190 sayılı Şiddet ve Taciz Sözleşmesi'nin (**Violence and Harassment Convention**, 2019) İngilizce metni için bkz. ILO, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:3999810:NO, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁴ Sözleşmenin değerlendirilmesi için bkz. Kadriye Bakırcı, "Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 190 Sayılı Sözleşmesi ve 206 Sayılı Tavsiye Kararı Işığında İş Yaşamında Şiddet, Taciz, Misilleme ve Ev İçi Şiddet", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Y. 2020, S. 151, (29-60); Zeynep Şişli, "Uluslararası Çalışma Örgütü 190 Sayılı Sözleşmesi Işığında Bir İş Sağlığı ve Güvenliği Tehlikesi Olarak "İşyerinde Fiziksel Şiddet"**", Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Araştırma Görevlisi Ceren Damar Şenel Armağanı - 3**, C. 5, S. 1/3, Nisan 2020, (2949-2967).

¹⁵ 206 sayılı Tavsiye Kararının İngilizce metni için bkz. ILO, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:R206:NO, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁶ Bkz. 4.9.

1.1.1. 155 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşme

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1981 tarihli İş Sağlığı ve Güvenliği Sözleşmesi¹⁷ iş sağlığı ve güvenliği alanındaki temel yükümlülükleri düzenleyen sözleşmelerinden birisidir. İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin 155 Sayılı Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, 07.01.2004 tarihinde kabul edilmiş, 13.01.2004 tarih ve 25345 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Sözleşme 1. maddesinde de belirtildiği üzere bütün ekonomik faaliyet kollarına ve 2. maddede öngörüldüğü üzere çalışan bütün işçilere uygulanır. Sözleşme'nin 3. maddesine göre "işçiler" terimi kamuda çalışanlar dâhil olmak üzere istihdam edilen bütün kişileri kapsar.

Sözleşme'nin 11. maddesi ile her üye devlete iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin ulusal bir politika geliştirmesi bir yükümlülük olarak öngörülmüştür. Bu kapsamda her üye devlet, Sözleşme'nin 4. maddesinde belirtilen politikaya etkinlik kazandırmak amacıyla Sözleşme'nin diğer maddelerinde belirtilen iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin hizmetlerin yerine getirilmesini sağlayacaklardır.

1.1.2. 161 Sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Sözleşme

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 25.06.1985 tarihinde kabul edilen 161 sayılı İş Sağlığı Hizmetleri Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti tarafından da 07.01.2004 tarihinde 5039 sayılı Kanun ile kabul edilmiş ve 13.01.2004 tarih ve 25345 sayılı Resmi Gazete'de 5039 sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin 161 Sayılı Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 5. maddesi ile işverene iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması noktasında birtakım yükümlülükler öngörülmüştür. Bunun yanı sıra sözleşme üyesi her devlet bütün ekonomik faaliyet dallarında ve tüm işletmelerde, kamu sektörü ve üretim kooperatifleri üyelerini de kapsayan, bütün işçiler için, iş sağlığı hizmetlerini sürekli bir şekilde geliştirmeyi üstlenir¹⁸.

Sözleşmenin 5. maddesine göre işveren işletmedeki iş risklerine uygun ve yeterli olacak şekilde, işyerinde sağlığa zararlı risklerin tanımlanması ve değerlendirilmesini yerine getirecektir. Bunun yanı sıra işçilerin sağlığını gözetecek ve maddede sayılan diğer hususları yerine getirecektir.

¹⁷ 155 sayılı Sözleşme'nin Türkçe metni için bkz. ILO, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377299/lang-tr/index.htm, (Çevrimiçi: 28.02.2021); İngilizce metin için bkz. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C155, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁸ ILO, 161 Sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Sözleşme, 3. madde, https://www.ilo.org/ankara/%20conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377304/lang-tr/index.htm (Çevrimiçi: 28.02.2021).

1.1.3. 391 Sayılı İşte Çalışanların Sağlık ve Güvenliklerini İyileştirmeye Yönelik Tedbirler Alınmasına İlişkin Konsey Direktifi

Konuyla irtibatlı bir diğer düzenleme ise 391 sayılı İşte Çalışanların Sağlık ve Güvenliklerini İyileştirmeye Yönelik Tedbirler Alınmasına İlişkin 12 Haziran 1989 Tarih ve 89/391/EEC sayılı Avrupa Konseyi Direktifi'dir¹⁹. İş sağlığı ve güvenliğinin yeni ve gelişen yaklaşımı olan risk bazlı yaklaşımın temelini oluşturan ve işyerlerinin kendisine has iş sağlığı ve güvenliği koşullarının değerlendirilmesi ve önlemlerin bu durumlar göz önünde bulundurularak belirlenmesini sağlayan risk değerlendirmesi yapma yükümlülüğü, işverene Avrupa Birliği'nin 89/391 EEC sayılı Direktifi ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 161 sayılı Sözleşmesi ile işverenlere iş sağlığı ve güvenliğini sağlama noktasında birtakım yükümlülükler getirmiştir²⁰. Bunlardan başlıcaları, işverenin işyerindeki tehlikelerin önüne geçmesi, önüne geçilemeyen kaçınılmaz tehlikeleri değerlendirmesi ve tehlikelerle kaynağında mücadele etmesidir.

1.2. Ulusal Düzenlemeler

1.2.1. T.C. Anayasası

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda²¹ çalışma yaşamına ilişkin ücret, sendikalar, toplu iş sözleşmesi, grev, sosyal sigortalar gibi birçok konuda düzenleme bulunmakla birlikte iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Her ne kadar, iş sağlığı ve güvenliği Anayasa'da doğrudan düzenlenmesede "Kişinin Dokunulmazlığı, Maddi ve Manevi Varlığı" başlıklı 17. maddede herkesin, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu, "Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması" başlıklı 56. maddesinde ise herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

1.2.2. Türk Borçlar Kanunu

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m.417/2'de işverenin iş sağlığı ve güvenliğini sağlamak hususundaki yükümlülüğü şu şekilde kaleme alınmıştır: "*İşveren, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak; ... yükümlüdür.*" İşverenin gözetme borcu kapsamında Türk Borçlar Kanunu'nun söz konusu hükmüne değinildiğinden burada tekrar ele alınmayacaktır.

¹⁹ Direktif'in İngilizce metni için bkz. Council Directive of 12 June 1989 on the Introduction of Measures to Encourage Improvement in the Safety and Health of Works, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31989L0391&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

²⁰ İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Gereğesinden, <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0605.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

²¹ R.G., 09.11.1982, 17863 (Mükerrer).

1.2.3. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu

İş sağlığı ve güvenliği alanında ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla kamu ve özel sektör ayrımı gözetmeksizin uygulanacak bir İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun eksikliği göz önünde bulundurulmuş ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 20.06.2012 tarihinde kabul edilip 30.06.2012 tarih ve 28339 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak altı ay sonra yürürlüğe girmiştir.

Esasen 89/391/EEC sayılı Avrupa Birliği Konsey Direktifi esas alınarak 09.12.2003 tarih ve 25311 sayılı Resmi Gazete'de İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği yayımlanarak yürürlüğe girmişse de Danıştay 10. Dairesi tarafından iptal edilmiştir²². 10.06.2003 tarih ve 25134 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4857 sayılı İş Kanunu'nun²³ iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin hükümlerini ilga eden²⁴ 6331 sayılı Kanun işverenin bu konudaki temel yükümlülüklerini düzenlemiştir. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 4. maddesinde işverenin genel yükümlülükleri şu şekilde sayılmıştır:

“a) Mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapar.

b) İşyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izler, denetler ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlar.

c) Risk değerlendirmesi yapar veya yaptırır.

ç) Çalışana görev verirken, çalışanın sağlık ve güvenlik yönünden işe uygunluğunu göz önüne alır.

d) Yeterli bilgi ve talimat verilenler dışındaki çalışanların hayati ve özel tehlike bulunan yerlere girmemesi için gerekli tedbirleri alır”.

²² “Gerçekten; iptal edilen İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliğinde, işyerlerinde risk değerlendirilmesi yapılacağından söz edilmekle birlikte, bunun ne demek olduğu, nasıl yapılacağı, hangi usul ve esaslara göre yapılacağı konusunda hiçbir hüküm bulunmamakta idi.”, İptal edilen İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği hakkında getirilen eleştiri için bkz. Ömer Ekmekçi, “Ana hatlarıyla İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Tasarı Taslağı”, **Çimento İşveren Dergisi**, Mayıs 2008, C. 22, S. 3, s. 10.

²³ R.G., 10.06.2003, 25134.

²⁴ Yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 37 - 4857 sayılı Kanunun aşağıdaki hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır:

a) 2'nci maddesinin dördüncü fıkrası.

b) 63'üncü maddesinin dördüncü fıkrası.

c) 69'uncu maddesinin dördüncü, beşinci ve altıncı fıkraları.

ç) 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 95, 105 ve geçici 2'nci maddeler.

4857 sayılı Kanunun 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinde yer alan “iş sağlığı ve güvenliği hükümleri saklı kalmak üzere” ifadesi ile 98'inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “85'inci madde kapsamındaki işyerlerinde ise çalıştırılan her işçi için bin Yeni Türk Lirası,” ifadesi metinden çıkartılmıştır.

Türk Borçlar Kanunu'nun m.417/2 hükmüne paralel olarak İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 4. maddesi de işverenin iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli her türlü önlemi almasını öngörmüştür. Ayrıca işvereni risk değerlendirmesi (**Risk assessment, Risikobeurteilung**) yapmakla yükümlü kılan 4. madde bunu ayrı bir fıkrada düzenleyerek risk değerlendirmesine verdiği önemi göstermiştir.

İşvereni risk değerlendirmesi yapmakla yükümlü kılan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve bu Kanun'a dayanarak çıkarılan İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği'nde "risk değerlendirmesi" şu şekilde tanımlanmıştır:

"İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin belirlenmesi, bu tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörler ile tehlikelerden kaynaklanan risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması amacıyla yapılması gerekli çalışmalar".²⁵

Tanımdan da görüldüğü üzere risk değerlendirmesi temelde "risk" ve "tehlike" kavramları üzerine kuruludur²⁶. Avrupa Komisyonu'nun risk değerlendirmesine ilişkin hazırladığı rehberde ise *"İşyerindeki bir tehlikenin ortaya çıkardığı koşulların meydana getirdiği risklerin çalışanların sağlık ve güvenliklerine ilişkin değerlendirilmesi süreci/işlemi"*dir²⁷.

Risk değerlendirmesinin amacı işyerindeki mevcut tehlikelerin riske dönüşmeden evvel saptamak, mesleki riskleri önlemek, önlenemiyorsa asgari seviyeye indirmek, risklerden kaynaklanabilecek kayıp ve zararların oluşmasını engellemek, bu sayede iş kazası ve meslek hastalıklarının önüne geçmek; önüne geçilemeyen durumlar için asgari düzeye indirmek ve işçilerin işyerindeki tehlikeler konusunda bilgilendirilmesini sağlamaktır²⁸. Dolayısıyla iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasında risk değerlendirmesi ilk adım olarak kabul edilmektedir²⁹. Her

²⁵ Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından yürürlüğe koyulan Ulusal Meslek Standartlarına Dair Tebliğlerde de (R.G., 6.12.2018, 30617) Risk Değerlendirmesi aynı şekilde tanımlanmıştır. Örneğin bkz. 2020/12 sayılı Tebliğ Ek-1 Cankurtaran (Seviye 3) Ulusal Meslek Standardı R.G. 15.03.2020, 31069.

²⁶ Benjamin O. Allı, ILO, **Fundamental Principles of Occupational Helath and Safety**, International Labour Office, Geneva, Second Edition, s. 67, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_093550.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

²⁷ European Commision, **Guidance on Risk Assessment at Work**, s. 11, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31989L0391&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

²⁸ Fatih Yılmaz, "6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda Önleyici Yaklaşım ve İşverenlerin Yükümlülükleri", **TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, C. 25, S. 1-2, s. 56, <http://www.tuhis.org.tr/upload/dergi/1389608606.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021); Özdemir, s. 234.

²⁹ European Agency for Safety and Health at Work, OIRA: Free and Simple Tools for a Straightforward Risk Assessment Process, <https://osha.europa.eu/en/tools-and-resources/oira>, (Çevrimiçi: 28.02.2021); Ömer Ekmekçi, Esra Yiğit, **Bireysel İş Hukuku Dersleri**, İstanbul, Onikilevha Yayınları, Nisan 2020, s. 270; Fatih Yılmaz, "Risk Değerlendirmesi'nde Yöntem Tartışması", **Toprak İşveren Dergisi**, Yıl: 2010, Sayı: 86, (16-19), s. 16.

ne kadar risk değerlendirmesinin amacı iş kazası ve meslek hastalıklarını önlemekse de uygulamada her zaman sağlıklı sonuç vermesi beklenemez³⁰.

Ulusal mevzuata bakıldığında risk değerlendirmesine ilişkin hükümler özellikle her sektörün ve işyerinin kendine has ihtiyaçlarına göre çıkarılan yönetmeliklerde düzenlenmiştir. Söz konusu yönetmelikler şunlardır:

- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa dayanılarak çıkarılan İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği³¹
- İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik³²
- Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik³³
- Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik³⁴
- Yapı İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği³⁵
- İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği³⁶
- Çalışanların Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Korunması Hakkında Yönetmelik³⁷
- Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik³⁸
- Çalışanların Titreşimle İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik³⁹
- Çalışanların Gürültü ile İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik⁴⁰
- Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik⁴¹
- Kanserojen veya Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik⁴²
- Tozla Mücadele Yönetmeliği⁴³
- Maden İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemleri Yönetmeliği⁴⁴

³⁰ European Commission, **Guidance on Risk Assessment at Work**, s. 11.

³¹ R.G., 29.12.2012, 28512.

³² R.G., 24.12.2013, 28861.

³³ R.G., 25.01.2013, 28539.

³⁴ R.G., 12.08.2013, 28733.

³⁵ R.G., 05.10.2013, 28786.

³⁶ R.G., 25.04.2013, 28628.

³⁷ R.G., 30.04.2013, 28633.

³⁸ R.G., 15.06.2013, 28678.

³⁹ R.G., 22.08.2013, 28743.

⁴⁰ R.G., 28.07.2013, 28721.

⁴¹ R.G., 16.04.2013, 28620.

⁴² R.G., 06.08.2013, 28730.

⁴³ R.G., 05.11.2013, 28812.

⁴⁴ R.G., 19.09.2013, 28770.

- Sağlık ve Güvenlik İşaretleri Yönetmeliği⁴⁵
- Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği⁴⁶
- İşyerlerinde İşveren veya İşveren Vekili Tarafından Yürütülecek İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerine İlişkin Yönetmelik⁴⁷
- Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik⁴⁸

1.2.4. İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 10. ve 30. maddelerine dayanılarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından "İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği" hazırlanmıştır. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 30. maddesinde risk değerlendirmesi ile ilgili olarak "*Risk değerlendirmesinin hangi işyerlerinde ne şekilde yapılacağı, değerlendirme yapacak kişi ve kuruluşların niteliklerinin belirlenmesi, gerekli izinlerin verilmesi ve izinlerin iptal*"⁷ine ilişkin konuların yönetmelikle düzenleneceği hüküm altına alınmıştır. Hükümleri Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı tarafından yürütülen ve 30.12.2012 tarihinde yürürlüğe giren yönetmeliğin amacı, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği yönünden yapılacak risk değerlendirmesinin usul ve esaslarını düzenlemektir (RDY m.1).

Yönetmeliğin kapsamı olarak 20.06.2012 tarihinde kabul edilen ve 30.06.2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun uygulandığı işyerleri kabul edilmiştir (RDY m.2). Hangi işyerlerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamına girdiği ise İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 2. maddesinde belirlenmiştir. Hemen ardından ise hangi işyerlerinin bu kanun kapsamında değerlendirilmeyeceği düzenlenmiştir. Buna göre Risk Değerlendirme Yönetmeliği, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'na paralel olarak fabrika, bakım merkezi, dikimevi ve benzeri işyerlerindeki hariç TSK, genel kolluk kuvvetleri ve MİT Müsteşarlığının faaliyetlerinde, afet ve acil durum birimlerinin müdahale faaliyetlerinde, ev hizmetlerinde, çalışan istihdam etmeksizin kendi nam ve hesabına mal ve hizmet üretimi yapanlar ile hükümlü ve tutuklulara yönelik infaz hizmetleri sırasında, iyileştirme kapsamında yapılan iş yurdu, eğitim, güvenlik ve meslek edindirme faaliyetlerinde uygulanmaz.

İşverenin risk değerlendirmesi yapma yükümlülüğü konusunda gerek Kanun'da gerekse yönetmelikte kamu veya özel sektör ayrımı gözetilmediği gibi çalışan sayısı, işyerinin tehlike sınıfı gibi hususlar da risk değerlendirme yapma yükümlülüğü için

⁴⁵ R.G., 11.09.2013, 28762.

⁴⁶ R.G., 24.07.2013, 28717.

⁴⁷ R.G., 29.06.2015, 29401.

⁴⁸ R.G., 02.03.2019, 30702.

ayrım gözetmeksizin uygulanacaktır⁴⁹. “*Bu Kanun kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine, çırak ve stajyerler de dâhil olmak üzere tüm çalışanlarına*⁵⁰ faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanır” (İSGK m.2/(1)). Bu durumda yalnızca bir işçisi olan kırtasiyede dahi risk değerlendirilmesi yapılacaktır⁵¹. Uygulamada ise KOBİ olarak nitelendirilen küçük ve orta ölçekte işletmeler tarafından risk değerlendirmesinin yapılmadığı gözlemlenmektedir⁵².

İşveren; çalışma ortamının ve çalışanların sağlık ve güvenliğini sağlama, sürdürme ve geliştirme amacı ile iş sağlığı ve güvenliği yönünden risk değerlendirmesi yapar veya yaptırır (RDY m.5/1). Alman İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu m.5/1 hükmünde de işverenin işle bağlantılı riskleri tespit ederek iş sağlığı ve güvenliği için gerekli önlemlere karar vereceği düzenlenmiştir⁵³.

Risk değerlendirmesi çeşitli yöntemlerle yapılabilmektedir. Bu yöntemler öğretilde sayısal (niceliksel, kantitatif, **quantitative**), sözel (niteliksel, kalitatif, **qualitative**) ve karma yöntemler olarak sınıflandırılmaktadır⁵⁴. *Özkılıç*’a göre risk değerlendirmesi yöntemleri uygulanırken subjektif nitelikte olan sözel yöntemler yerine sayısal yöntemlerin kullanılması risklerin önlenmesinde ve önlenemiyorsa asgari seviyeye indirilmesinde daha etkili olacaktır⁵⁵. Bununla birlikte her işyerinin, gerek farklı sektörde bulunması gerekse yapılan işin kendisine özgü tehlike ve riskleri barındırması dolayısıyla seçilecek risk değerlendirme yöntemi de farklılaşacaktır⁵⁶. Bununla birlikte bazı risk değerlendirme yöntemleri belirli sektörlerde ve işlerle bir arada anılmaktadır⁵⁷. Burada önemli olan risk değeri-

⁴⁹ Haluk Hadi Sümer, **İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku**, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2018, s. 173; Hasan Selçuk Selek, **İş Sağlığı ve Güvenliği - Temel Konular**, Ankara, Seçkin, 3. Baskı, 2019, s. 343; Murat Kandemir, **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Boyutuyla Psikososyal Riskler**, İstanbul, Legal Yayınları, Aralık 2017, s. 139. Tulukçu, s. 722.

⁵⁰ Alman İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu m.2/2 hükmü de bu Kanun kapsamında “Çalışan” deyimini işçi, memur, hâkim, asker, mesleki eğitimle istihdam edilen ve maddede sayılan diğer kişilerin ifade edildiğini düzenlemiştir.

⁵¹ Asiye Şahin Emir, **İşyerinde Tehlike Halinde Alınması Gereken Önlemlerin Hukuki Çerçevesi**, Ankara, Seçkin, 2015, s. 100.

⁵² Gümüşhane ilinde yapılan bir anket çalışması için bkz. Elif Çelenk Kaya/Necla İrem Ölmezoğlu İri/Zeynep Başkan Takaoğlu, “Risk Değerlendirmesi Ne Kadar Önemli? “İşveren Bakış Açısı”, **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, Y. 2018, 7(4), (10-18), s. 15. (Çevrimiçi: 28.02.2021).

⁵³ Act on the Implementation of Measures of Occupational Safety and Health to Encourage Improvements in the Safety and Health Protection of Workers at Work (Arbeitsschutzgesetz- ArbSchG) Federal Law Gazette 1246.

⁵⁴ Geniş bilgi için bkz. Teoman Akpınar/Baki Yiğit Çakmakkaya, “İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından İşverenlerin Risk Değerlendirme Yükümlülüğü”, Selek, **İş Sağlığı ve Güvenliği - Temel Konular**, (364-380).

⁵⁵ Özkılıç, s. 94.

⁵⁶ Yılmaz, “Risk Değerlendirmesi’nde Yöntem Tartışması”, s. 19.

⁵⁷ Örneğin kimya sektöründe HAZOP (**Hazard and Operability**), otomotiv sektöründe ise FMEA (**Failure Mode and Effect Analysis**) adı verilen risk değerlendirme yöntemi kullanılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Selek, s. 365, 375.

dirmesi yöntemi seçiminde işyerinin ve işin niteliğine uygun düşen bir yöntem tercih ediliyor olmasıdır. Bu bağlamda örneğin sözel yöntemlerin kullanılması gereken bir işyerinde sayısal, sayısal yöntemlerin kullanılması gereken bir işyerinde sözel risk yöntemlerin kullanılması hem en doğru sonucu vermeyecek hem de işverene külfet oluşturacaktır. Risk değerlendirmesi çalışmalarının koordinasyonu işveren veya işveren tarafından ekip içinden görevlendirilen bir kişi tarafından da sağlanabilir (RDY m.6/3). Risk değerlendirmesinin gerçekleştirilmiş olması; işverenin, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz (RDY m.5/2).

Risk değerlendirmesi yapılırken aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

- a) Belirli risklerden etkilenecek çalışanların durumu.
- b) Kullanılacak iş ekipmanı ile kimyasal madde ve müstahzarların seçimi.
- c) İşyerinin tertip ve düzeni.
- ç) Genç, yaşlı, engelli, gebe veya emziren çalışanlar gibi özel politika gerektiren gruplar⁵⁸ ile kadın çalışanların durumu⁵⁹.

Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmeliği'nin⁶⁰ 6. maddesinde ise işverenin gebe veya emziren çalışanın sağlık ve güvenliği için tehlikeli sayılan kimyasal, fiziksel, biyolojik etkenlerin ve çalışma süreçlerinin çalışanlar üzerindeki etkilerini değerlendireceği düzenlenmiştir.

19.01.1992 tarih ve 92/85/EEC sayılı Hamile, Loğusa⁶¹ veya Emzikli Kadın Çalışanların İşte Sağlık ve Güvenliklerinin İyileştirilmesine İlişkin Asgari Önlemlerin Belirlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Direktifi⁶² 4. maddesinde üye devletlerin hamile, yeni doğum yapmış(loğusa), emzikli kadınların sağlık ve güvenliklerine ilişkin olası riskler ile hamilelik veya emzirmelerine ilişkin olası etkileri değerlendirmeleri ve ne tür önlemleri alacağına karar vermeleri gerektiğini düzenlemiştir.

⁵⁸ Geniş bilgi için bkz. Orhan Ersun Civan, "İş Sağlığı ve Güvenliğinde Özel Politika Gerektiren Gruplar", **Ankara Barosu Dergisi**, 2017/4, (203-290).

⁵⁹ Bu konuda bkz. Alman İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu m.4/1-(6) hükmünde özel koruma gerektiren grupların iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmasında karşı karşıya kaldıkları özel risklerin dikkate alınacağı belirtilmiştir. "*When adopting measures of occupational safety and health the employer shall abide by the following general principles: ... Consideration shall be given to special risks to groups of workers requiring particular protection*"

⁶⁰ R.G., 16.08.2013, 28737.

⁶¹ Sözleşme metninde "yeni doğum yapan çalışanlar" anlamına gelen "*workers who have recently given birth*" ifadesi kullanılmış olsa da T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 2014 yılında hazırlanan "Çalışma Mevzuatı ile İlgili Avrupa Birliği Direktifleri" isimli yayında "loğusa" ifadesi kullanıldığı için biz de Sözleşme'nin ismini bu şekilde zikrettik.

⁶² Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 92/85/EEC sayılı Direktifi'nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L0085&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik⁶³ m.5 hükmünde işverenlerin çocuk ve genç işçilerin tecrübe eksikliği, mevcut veya muhtemel riskler konularında bilgisizlik veya tamamen gelişmiş olmalarına bağlı olarak gelişmelerini, sağlık ve güvenliklerini tehlikeye sokabilecek herhangi bir riske karşı korunmalarını temin edeceği düzenlenmiştir (m.5/3).

Her ne kadar 6331 sayılı Kanun ve Risk Değerlendirme Yönetmeliğinde ve diğer mevzuatta düzenlenmese de risk değerlendirmesi yapılırken işyerine geçici olarak gelenlerin, ziyaretçilerin ve müşterilerin de dikkate alınması gerekmektedir⁶⁴. Keza, COVID-19 salgını ile mücadele edilen bugünlerde Büyük Britanya Sağlık ve Güvenlik Dairesi tarafından yayımlanan örnek risk değerlendirmesi rehberinde yüzeylerin yeterli düzeyde temiz tutulmaması hâlinde müşteri ve ziyaretçilerin de Coronavirüs'ü alma veya yayma ihtimali göz önünde bulundurulmuştur⁶⁵.

İşyerinde uygulanan iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri, çalışma şekilleri ve üretim yöntemleri; çalışanların sağlık ve güvenlik yönünden korunma düzeyini yükseltecek ve işyerinin idari yapılanmasının her kademesinde uygulanabilir nitelikte olmalıdır (İSGK m.10/3). Dolayısıyla üstünkörü yapılan risk değerlendirmesi neticesinde alınacak tedbirler gerekli korumayı sağlamayacak, işverenin işçiyi gözetim borcuna aykırılık oluşturacaktır⁶⁶.

Elliden az çalışanı bulunan⁶⁷ ve az tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin işveren veya işveren vekili tarafından yürütülebilmesine ilişkin usul ve esasları belirleyen İşyerlerinde İşveren veya İşveren Vekili Tarafından Yürütülecek İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerine İlişkin Yönetmeliği⁶⁸ 18. maddesi uyarınca bu Yönetmelik kapsamındaki işyerlerinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ilan edilen eğitimleri tamamlayan işveren veya işveren vekilleri, risk değerlendirmesini bizzat yerine getirebilir. Dolayısıyla işveren veya vekilinin risk değerlendirmesini kendisinin yapmasının koşullarını şu şekilde sıralayabiliriz;

⁶³ R.G., 06.04.2004, 25425.

⁶⁴ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Demiryolu Çalışmalarında İş Sağlığı ve Güvenliği Vagon Bakım Onarım Atölyesi Risk Değerlendirmesi Örneği**, s. 33, <http://casgem.gov.tr/dosyalar/kitap/27/dosya-27-6203.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

⁶⁵ Health and Safety Executive, **What to Include in Your COVID-19 Risk Assessment**, <https://www.hse.gov.uk/coronavirus/assets/docs/risk-assessment.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

⁶⁶ Tankut Centel, "İşverenin İşyerinde Sağlık ve Güvenlik Sağlama Yükümü", **Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi**, C. 27 S. 3, Mayıs 2013, s. 10.

⁶⁷ Yönetmeliğin ilk hâlinde çalışan sayısı on olarak belirlenmişti. Ancak İşyerlerinde İşveren veya İşveren Vekili Tarafından Yürütülecek İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile on çalışan sayısı elli olarak değiştirilmiştir. R.G., 21.05.2018, 30427.

⁶⁸ R.G., 26.06.2015, 29401.

- 1) İşyerinde elliden az çalışan bulunması
- 2) İşyerinin az tehlikeli sınıfta yer alması
- 3) Risk değerlendirmesini yapacak işveren veya işveren vekilinin iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip olması

Elli çalışanın hesaplanmasında alt işverenin işçileri, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu kapsamındaki ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu kapsamındaki öğrenci statüsündeki çırak ve stajyerler dikkate alınmayacaktır (Yön. m.2/2-b,c).

Risk değerlendirmesini kendisi yerine getiren işverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Biriminden veya Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimlerinden bu hizmeti alma zorunluluğu yoktur. Dolayısıyla daha çok küçük esnaf olarak nitelendirdiğimiz ve az tehlikeli sınıfta çalışan işyerlerinde işverenler veya işveren vekilleri risk değerlendirmesini kendileri yapabileceklerdir. Bu kapsamda az tehlike sınıfında bulunan örneğin hediyelik eşya, kırtasiye, büro mobilyaları toptan ticareti, perakende ticaret yapan bakkal gibi işletmelerde işverenler elliden az çalışana sahip iseler risk değerlendirmesini bireysel olarak yapabileceklerdir.

İşverenler risk değerlendirmesi yapılması hususunda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu "Risk Değerlendirme Rehberleri"nden yararlanabilirler⁶⁹. Bu hususta, T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü (İSGÜM) Başkanlığı'nın görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen Yönetmelik'te Enstitü Başkanlığı'nın teknik bölümlerine sektörlere yönelik risk değerlendirmesi çalışmalarını yapmak ve elde edilen verilere göre çalışanların sağlığı ve güvenliği bakımından koruyucu ve önleyici tedbirleri almak yükümlülüğü getirilmiştir (m.9/1). Bunun yanı sıra İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik⁷⁰ uyarınca kamu kurum ve kuruluşları hariç olmak üzere ondan az çalışanı bulunan tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerleri, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin yerine getirilmesi için sağlanacak destekten gerekli şartları sağlamaları halinde yararlanabilirler.

2. Risk Değerlendirmesine İlişkin Temel Kavramlar

"Risk" kavramı yalnızca iş sağlığı ve güvenliği hukukundan aşına olduğumuz bir terim değildir. Zira, sosyal sigortalar, kentsel dönüşüm, banka, şirketler hukuku gibi mevzuatın birçok alanında farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılır.

⁶⁹ Apartmanlar, Basım Sanayii ve Matbaalar, Boya İşleri, Çağrı Merkezleri, Deri ve Tabaklama İşleri, Diş Klinik ve Muayenehaneleri ve Kuru Temizlemeciler için hazırlanan risk değerlendirme rehberleri için bkz. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/isggm/hizmetlerimiz/yayinlar/>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

⁷⁰ R.G., 03.05.2014, 28989.

mıştır⁷¹. “Risk”, Türk Dil Kurumu tarafından “*Zarara uğrama tehlikesi, riziko*” olarak tanımlanmaktadır⁷² (**risque, risiko**).

Gerek 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nda gerekse 6331 Sayılı Kanun’un 10. ve 30. maddelerine dayanılarak yürürlüğe konulan İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği’nin “Tanımlar” başlıklı 3. maddelerinde ise “*Tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimali*” olarak tanımlanmıştır⁷³. Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik ise “*Tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma, çevre kirliliği ya da başka zararlı sonuçların meydana gelme ihtimali*” olarak tanımlayarak benzer bir tanımlama yapmıştır. Tehlikeli Maddelerin ve Müstahzarların Sınıflandırılması, Ambalajlanması ve Etiketlenmesi Hakkında Yönetmelik⁷⁴ m.4/1-k hükmünde “*Tehlikeli maddelerin ve müstahzarların kullanım şartlarında ve/veya tehlikeli maddelere ve müstahzarlara maruz kalınması durumunda, maddelerin ve müstahzarların çevre ve insan sağlığına zarar verme olasılığını ve zararın ciddiyet derecesi*” olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla risk, “Kaynağını tehlikeden alan ve gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olmayan zarar meydana getirme ihtimali” olarak tanımlanabilir.

⁷¹ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda genel sağlık sigortası tanımlanırken kişilerin sağlık riskleri ile karşılaşmaları hâlinde oluşan harcamaların finansmanını sağlayan sigorta olduğu belirtilmiştir. Burada hastalık hâlleri “risk” ifadesi ile tanımlanmıştır. İnsan sağlığının korunması için gıda ve yem güvenliğini etkileyen konularda yapılan risk değerlendirmesine ilişkin Risk Değerlendirme Komite ve Komisyonlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (R.G., 24.12.2011, 28152) m.4(1)-g hükmünde ise “risk” ve m.4(1)-h hükmünde “risk değerlendirmesi”nin tanımı yapılmıştır. Yönetmelikte risk, “*sağlık üzerinde olumsuz etki yaratma ihtimali bulunan tehlike ile şiddeti arasındaki fonksiyonel ilişki*” olarak tanımlanmıştır. Risk değerlendirmesi ise “*Bilimsel olarak tehlikenin tanımlanması, tehlikenin niteliklerinin belirlenmesi, tehlikeye maruz kalmanın değerlendirilmesi ve risk unsurlarının belirlenmesini kapsayan süreç*” olarak nitelendirilmiştir. 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanunu’nun (R.G., 17.06.2009, 27261) 703 sayılı KHK ile yürürlükten kaldırılan 2. maddesinde ise risk “*Belirli bir alandaki tehlike olasılığına göre kaybedilecek değerlerin ölçüsü*” olarak tanımlanmıştır. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’da (31.05.2012, 28309) ise “Riskli alan” ve “Riskli yapı” ifadeleri kullanılmaktadır. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda (R.G., 14.02.2011, 27846) şirketlere ilişkin erken saptanması sistemi ve komitesi öngörülmüştür. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından 28945 sayı ve 18.03.2014 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Riskin Erken Saptanması Sistemi ve Komitesi Hakkında Denetçi Raporuna İlişkin Esaslar m.4/1-b uyarınca risk “*Şirketin varlığını, gelişmesini ve sürekliliğini tehdit edebilecek gelişmelerin ortaya çıkma ihtimalidir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Buradaki risk kavramı finansal bir anlam taşımakta iken iş hukukunda ise risk, sağlık ve güvenliğe ilişkin bir kavram olarak kullanılmaktadır. Risk kavramının iktisadi bir nitelik taşıdığı diğer bir düzenlemeye göre ise 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 1. Ek madde uyarınca kurulan Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi Birliği de finansal kuruluşların müşterilerinin risk bilgilerini toplayarak bu kuruluşlarla paylaşmaktadır.

⁷² Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

⁷³ “Risk” kelimesinin tarihçesi için bkz. Mehmet Yazıcı, **İş Sağlığı ve Güvenliğinde Risk Yönetimi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2. Baskı, 2019, s. 9.

⁷⁴ R.G., 26.12.2008, 27092 (Mükerrer).

Tehlike (**hazard**) ise İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği'nde "İşyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyeli" olarak tanımlanmıştır.

Her ne kadar "risk" ve "tehlike" genellikle aynı anlamda kullanılsa da aslında ifade ettikleri anlam birbirinden oldukça farklıdır⁷⁵. Basit bir örnekle tehlike ve risk terimlerini açıklamak gerekirse, hediyelik eşya satılan bir mağazada "tehlike" rafların taşıyamayacak kadar ağır eşya ile doldurulması iken "risk" bu eşyaların düşerek işyerindeki işçi yahut müşterilere zarar vermesidir. Burada hediyelik eşyaların düşmesine rağmen çalışan veya müşterilere zarar vermemesi Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği'nde ramak kala olay (**near miss**) olarak nitelendirilmiştir. Buna göre, işyerinde meydana gelen; çalışan, işyeri ya da iş ekipmanını zarara uğratma potansiyeli olduğu halde zarara uğratmayan olay ramak kala olaydır (RDY m.4/1-d).

Ramak kala olaylar günlük hayatta "kıl payı", "ucuz atlatma" "haksız olay" şeklinde de ifade edilmektedir⁷⁶. Çalışanlar meydana gelen ancak herhangi bir zarara sebebiyet vermeyen bu olaylara ilişkin gözlemlerini "Ramak Kala Olay Bildirim Raporuna" aktarır⁷⁷. Söz konusu olay denizde çalışanların sağlık ve güvenliklerini etkileyen veya etkileyebilen bir olay niteliğindeyse Balıkçı Gemilerinde Yapılan Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik⁷⁸ m.5/1-c hükmü gereği olay gemi jurnaline yazılır.

3. İşverenin İşçiyi Gözetme Borcu

İş sözleşmesinin karşılıklı borç doğuran bir sözleşme olmasının sonuçlarından birisi işverenin işçiyi gözetme (koruma) borcudur. İşverenin işçiyi gözetme borcunun kapsamına giren yükümlülükler sınırlı şekilde sayılmamıştır. Dolayısıyla bu borcun kapsamı dürüstlük ve iyiniyet kurallarına göre değerlendirmelidir⁷⁹. Bununla birlikte işverenin gözetme borcunun kapsamına işçinin kişiliğinin ve kişisel verilerinin korunması, işçinin işyerinde cinsel ve psikolojik tacize karşı korunması ve işyerinde iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması girer. Geniş manada gözetme borcunun kapsamında yer alan iş sağlığı ve güvenliğini sağlama borcu işverenin temel yükümlülüklerinden birisidir⁸⁰. İşveren, iş organizasyonunda kendisine bağımlı şekilde yer alan işçisinin yaşam ve sağlık hakkını, beden

⁷⁵ Özkılıç, s. 108.

⁷⁶ Erdem Özdemir, **İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku**, Vedat Kitapçılık, 2014, s. 248; İbrahim Aydın, **İş Sağlığı ve Güvenliğinden Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk**, Ankara, Seçkin, 2015, s. 119.

⁷⁷ Teoman Akpınar, **İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku**, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2018, s. 161.

⁷⁸ R.G., 20.08.2013, 28741.

⁷⁹ Sarper Süzek, **İş Hukuku**, İstanbul, Beta, 17. Baskı, 2019, s. 399.

⁸⁰ Süzek, s. 410. Tankut Centel, **İş Hukuku, Cilt: I, Bireysel İş Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 1994, s. 163.

bütünlüğünü korumakla yükümlüdür⁸¹. Diğer bir deyişle işveren, işçinin kendi otoritesi altında bulunduğu süre zarfında işçinin kişiliğini korumalı, işçisinin beden ve ruh bütünlüğüne gelebilecek zararları önlemek zorundadır.

İşverenin işçiyi gözetim borcunun kanuni dayanağı ise 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun⁸² “işçinin kişiliğinin korunması” başlıklı 417. maddesidir. Söz konusu hükme göre:

“İşveren, hizmet ilişkisinde işçinin kişiliğini korumak ve saygı göstermek ve işyerinde dürüstlük ilkelerine⁸³ uygun bir düzeni sağlamakla, özellikle işçilerin psikolojik ve cinsel tacize uğramamaları ve bu tür tacizlere uğramış olanların daha fazla zarar görmemeleri için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

*İşveren işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak; işçiler de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlüdür”.*⁸⁴

Maddenin ilk fıkrasında işverenin gözetme borcunun geniş manada, ikinci fıkrasında ise dar manada düzenlendiği ifade edilmektedir⁸⁵. İşyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için işverene gerekli her türlü tedbiri alma yükümlülüğü getiren fıkra hükmü öğreti ve Yargıtay tarafından işverenin sağlamak zorunda olduğu önlemlerin kapsamının teknolojiye, bilimde ve iş deneyiminde ulaşılan o andaki duruma göre belirleneceği şeklinde yorumlanmıştır⁸⁶.

4. Risk Değerlendirmesinin Uygulanması ve Aşamaları

Risk değerlendirmesinin uygulamada nasıl gerçekleştirileceği 6331 sayılı Kanun tarafından açıklanmamış, bu konudaki açıklık Risk Değerlendirmesi Yö-

⁸¹ Teoman Akpınar/Baki Yiğit Çakmakkaya, “İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından İşverenlerin Risk Değerlendirme Yükümlülüğü”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, S. 40, 2014/1, (273-304), s. 274.

⁸² R.G., 04.02.2011, 27836.

⁸³ Süzek'e göre “dürüstlük ilkesine uygun”luk madde gerekçesinden hareketle ahlaka uygunluk olarak yorumlanması gerekmektedir, bkz., Süzek, s. 401.

⁸⁴ Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yükümlülükleri hakkında geniş bilgi için bkz. Ulaş Bay-sal, **Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülükleri**, İstanbul, Beta, 2019.

⁸⁵ Nuri Çelik/Nurşen Caniklioğlu/Talat Canbolat, **İş Hukuku Dersleri**, İstanbul, Beta, 31. Baskı, 2018, s. 339.

⁸⁶ Süzek, s. 412; Ekmekçi, Yiğit, **Bireysel İş Hukuku Dersleri**, s. 265. “Kaçınılmazlığın genel bir tanım yapılacağı olursa denilebilir ki kaçınılmazlık, önüne geçmenin imkânsız olduğu veya ne kadar özen gösterirse gösterebilirsin, hangi tedbir alınır alınsın oluşması engellenemeyen bir durumu ifade eder. İşverenin mevzuatta yer almasa bile, iş sağlığı ve güvenliği yönünden aklın, bilimin, tekniğin gerekli gördüğü her türlü önlemi almak zorunda olduğu Yargıtayın yerleşik içtihatlarındadır. Alınması gereken her türlü tedbir objektif olarak işverenden beklenen makul tedbirler olmalıdır.” Yargıtay 10. HD., E. 2016/12500 E., K. 2018/10540, K.T.: 12.12.2018, Legalbank, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

netmeliği ile sağlanmıştır⁸⁷. Risk değerlendirmesi tüm işyerleri için tasarım veya kuruluş aşamasından başlamak üzere tehlikeleri tanımlama, riskleri belirleme ve analiz etme, risk kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması, dokümantasyon, yapılan çalışmaların güncellenmesi ve gerektiğinde yenileme aşamaları izlenerek gerçekleştirilir (RDY m.7/1). İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu m.4/4 uyarınca “İşveren, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin maliyetini çalışanlara yansıtamaz”. Dolayısıyla işveren, risk değerlendirmesini işçilerin sağlık ve güvenliği için yaptığını bahane ederek risk değerlendirmesinden doğan maliyeti çalışanlardan talep edemez. Örneğin, risk değerlendirmesi için ortak sağlık ve güvenlik biriminden hizmet aldığı ve belirli bir bedel ödediğini ileri sürerek işçi ücretlerinde kesinti yapamaz.

Risk değerlendirmesine katılan işçilerin, bu süreçte geçirdikleri süre çalışma süresinden sayılması gereklidir. 6331 sayılı Kanun’un “Çalışanların Eğitimi” başlıklı 17. madde hükmünde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin eğitimde geçen sürenin çalışma süresinden sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak risk değerlendirme çalışmaları için benzer bir hüküm öngörülmemiştir. Kanaatimizce, iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinde olduğu gibi risk değerlendirmesine katkıda bulunarak mesai harcayan işçinin çalışma süresi hesaplanırken risk değerlendirmesine katkıda bulunduğu süre de dikkate alınmalıdır. Küçük ve az tehlikeli sınıfta yer alan işletmelerde yapılan risk değerlendirmelerinin kısa sürede tamamlanabileceği düşünülebilirse de bilhassa büyük veya tehlikeli / çok tehlikeli sınıfta yer alan işletmelerde yapılacak risk değerlendirmeleri ciddi bir mesai gerektirebilir. Risk değerlendirmesinde geçirilecek sürenin çalışma süresinden sayılmasının doğuracağı sonuçlar oldukça farklı olacaktır. Bu kapsamda, risk değerlendirmesine katıldığı süre dâhil haftalık 45 saatlik bir çalışmanın üstünde mesai yapan bir işçi fazla çalışma ücretine hak kazanabilecektir. Buna karşın risk değerlendirmesi çalışmalarında bulunulan sürenin çalışma süresinden sayılmayacağı kabul edilir ve haftalık 45 saatlik süreye ulaşamazsa işçi fazla mesai ücretine hak kazanamayacaktır. Bu gibi hak kayıplarının önüne geçilebilmesi için risk değerlendirmesinde geçirilen sürenin çalışma süresinden sayılacağı kabul edilmeli ve işçilik alacakları buna göre hesaplanmalıdır.

4.1. Risk Değerlendirmesi Ekibi

Risk değerlendirmesi, işverenin oluşturduğu⁸⁸ bir ekip tarafından gerçekleştirilir. Risk değerlendirmesi ekibi işveren veya işveren vekili, iş güvenliği uzmanları ile işyeri hekimleri, çalışan temsilcilerinden oluşur. Risk değerlendirmesi

⁸⁷ Emir, **İşyerinde Tehlike Halinde Alınması Gereken Önlemlerin Hukuki Çerçevesi**, s. 101.

⁸⁸ Anonim şirketlerde yönetim kurulu ve limited şirketlerde müdürün risk değerlendirme ekibi ataması kararı örnekleri için bkz. Mehmet Celal Gökçen, **İş Hukuku ve Ticaret Hukuku Uygulama Kılavuzu**, Bursa, B PLAS, 4. Baskı, 2017, s. 296, 320.

yapılırken çalışanların ihtiyaç duyulan her aşamada sürece katılarak görüşlerinin alınması sağlanır (RDY m.7/2). ILO'nun 161 sayılı Sözleşmesi'nde de iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasında işçilerin katılımına ve bu kapsamda sorumluluklarına dikkat çekilmiştir⁸⁹.

İşveren, risk değerlendirmesi çalışmaları sırasında görevlendirilen kişi veya kişilere risk değerlendirmesi ile ilgili ihtiyaç duydukları her türlü bilgi ve belgeyi temin eder (RDY m.5/3). Buna karşılık risk değerlendirmesi çalışmalarında görevlendirilen kişi veya kişiler işveren tarafından sağlanan bilgi ve belgeleri korur ve gizli tutar. İşçilerin risk değerlendirmesi sırasında edindikleri bilgileri sır saklama yükümlülüğüne aykırı davranışta bulunarak ifşa etmesi hâlinde iş sözleşmeleri işveren tarafından İK 25/2-e bendi uyarınca haklı nedenle feshedilebilir⁹⁰.

İşveren, risk değerlendirmesi çalışmalarında görevlendirilen kişi veya kişilerin görevlerini yerine getirmeleri amacıyla araç, gereç, mekân ve zaman gibi gerekli bütün ihtiyaçlarını karşılar, görevlerini yürütmeleri sebebiyle hak ve yetkilerini kısıtlayamaz (RDY m.6/(4)).

İşveren bu kapsamda risk değerlendirmesini işyerindeki çalışanlardan oluşturacağı bir ekip vasıtasıyla gerçekleştirebileceği gibi işyerinde gerekli niteliklere sahip personel bulunmuyorsa dışarıdan hizmet almak suretiyle de işyerinde risk değerlendirmesini gerçekleştirebilir⁹¹. İşverenin risk değerlendirmesini dışarıdan hizmet alarak gerçekleştirdiği organizasyonlar “Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi”⁹² olarak ifade edilmektedir. Bu husus İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği'nde⁹³ şöyle ifade edilmiştir: “İşveren, işyerinde gerekli niteliklere sahip personel bulunmaması halinde birinci fıkrada sayılan yükümlülüklerinin tamamını veya bir kısmını, OSGB'lerden hizmet alarak yerine getirebilir” (İSGHY m.5/(2)).

Her ne kadar işverenin Ortak Sağlık ve Güvenlik Biriminden (**Joint Health and Safety Unit**) hizmet alma imkânı olsa da risk değerlendirmesine ilişkin çalışmalar işyerinde kurulan organizasyon çerçevesinde gerçekleştirilecektir⁹⁴. İş

⁸⁹ Her işverenin istihdam ettiği işçilerin sağlık ve güvenliği için sorumluluğu saklı kalmak kaydıyla ve işçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusunda katılımının gerekliliği göz önüne alınarak, iş sağlığı hizmetleri, işletmedeki iş risklerine uygun ve yeterli olacak şekilde aşağıdaki görevleri kapsayacaktır (161 sayılı sözleşme 5. madde).

⁹⁰ Aydın Başbuğ/Mehtap Yücel Bodur, **İş Hukuku**, İstanbul, Beta, 5. Baskı, 2018, s. 431.

⁹¹ 1989 tarih ve 391 sayılı AB Konsey Direktifi & İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği m.5/2.

⁹² Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi (OSGB): Kamu kurum ve kuruluşları, organize sanayi bölgeleri ile 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa göre faaliyet gösteren şirketler tarafından, işyerlerine iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini sunmak üzere kurulan gerekli donanım ve personele sahip olan ve Bakanlıkça yetkilendirilen birimi ifade eder (İSGHY m.4/1(f)).

⁹³ R.G., 29.12.2012, 28512.

⁹⁴ Yazıcı, s. 193.

sağlığı ve güvenliği hizmetlerini yürütmek üzere işyerinden personel görevlendirmek veya OSGB'lerden hizmet almak suretiyle bu konudaki yetkilerini devreden işverenin bu hizmetlere ilişkin yükümlülükleri devam eder (İSGHY m.5/(6)). Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimlerinden hizmet almanın⁹⁵ oluşturduğu en önemli sorununun bu alanda faaliyet gösteren birtakım şirketlerin salt ticari gaye ile hareket ederek risk değerlendirmesini ucuza yapmalarının karşılığında özensiz şekilde bu görevi yerine getirmeleri olduğu ifade edilmektedir⁹⁶. Bir başka sorun ise işverenlerin bir başka işveren tarafından daha önce yapılmış risk değerlendirmesi raporunu kendi işyeri için yapmış gibi göstermesidir⁹⁷.

Elli ve fazla çalışanın bulunduğu ve altı aydan fazla süren sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde işveren, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmalarda bulunmak üzere kurul oluşturur. Bu kurulun çalışma usul ve esaslarına ilişkin düzenlemeler İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik⁹⁸ ile yapılmıştır. Yönetmelik'e göre işveren kurul üyelerine iş sağlığı ve güvenliği eğitimi vermekle yükümlü (m.7/1) olduğu gibi "risk değerlendirmesi" de verilen eğitimler arasında yer almalıdır (m.7/1-ğ).

4.1.1. İşveren veya İşveren Vekili

İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirme Yönetmeliği uyarınca işveren tarafından oluşturulacak risk değerlendirme ekibinde işverenin de bulunacağını öngörülmesi işverenin kendi işyerinde ortaya çıkabilecek riskler hakkında yakından bilgi sahibi olmasını amaçlandığı düşünülebilir. Ayrıca işyerinde mevcut bulunan tehlikeler ya da dışarıdan kaynaklanan ve işyeri açısından risk oluşturan tehlikeler hakkında bilgi sahibi olmak işverenin en doğal hakkıdır.

6331 sayılı Kanun'a göre işveren çalışan istihdam eden gerçek veya tüzel kişi yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşları ifade etmektedir (İSGK m.3/1-ğ). Kanun'da çalışan ise "*Kendi özel statülerine bakılmaksızın kamu veya özel işyerlerinde istihdam edilen gerçek kişi*" olarak tanımlanmıştır. 6331 sayılı Kanun 4857 sayılı İş Kanunu'ndan farklı olarak işveren tanımının kapsamını daha geniş tutmuştur. Buna göre "*Çalışan istihdam eden gerçek veya tüzel kişi*

⁹⁵ Geniş bilgi için bkz. Ebru Karabacak, "İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Dışarıdan Temini", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 74, (501-527); Seher Demirkaya, "İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Dışarıdan Temini", **Çimento İşveren Dergisi**, 2014, S. 6.

⁹⁶ Özgür Hakan Çavuş, "6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Kapsamında Ofis İşyerlerinde Risk Değerlendirmesi", **Çalışma İlişkileri Dergisi**, Y. 2015, C. 6, S. 2, (1-14), s. 12, <http://dergi-park.gov.tr/download/article-file/308070>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

⁹⁷ Selçuk Şahin, **6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa Göre İşyeri Hekimliği ve İş Güvenliği Uzmanlığı**, Ankara, Adalet Yayınları, 2018, s. 129. Benzer bir değerlendirme için bkz. Şeref Özcan, "Türkiye'de İş Kazalarının Sebepleri ve İş Güvenliği Kültürü", **Türkiye İnsan Hakları Kurumu İş Sağlığı ve Güvenliği Çalıştayı**, 23.10.2014, Türkiye İnsan Hakları Kurumu Başkanlığı, Ankara, Şubat 2015, (55-63), s. 60.

⁹⁸ R.G., 18.01.2013, 28532.

yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlar” 6331 sayılı Kanun anlamında işveren sayılacaklardır. Dolayısıyla işyerindeki stajyerler, çıraklar vb. 4857 sayılı İş Kanunu anlamında işçi sayılmayan ancak iş sağlığı ve güvenliği hükümlerinden kuşkusuz yararlanması gerekli işyerindeki diğer çalışanlar da iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı kapsamına alınmıştır. Bununla birlikte “çalışan” ifadesinin kullanılması ile kamu kesimi ile özel sektörde istihdam edilenler arasındaki ayırım ortadan kaldırılmış ve ifade konusunda birliktelik sağlanmıştır⁹⁹.

6331 sayılı Kanun’un “Tanımlar” kısmında işveren vekili ayrıca tanımlanmamış olup 4857 sayılı İş Kanunu’ndaki işveren vekili tanımına benzer şekilde işveren adına hareket eden, işin ve işyerinin yönetiminde görev alan işveren vekillerinin 6331 sayılı Kanun’un uygulanması bakımından işveren sayılacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla işveren vekilinin bu sıfatla işçilere karşı yapılan işlem ve yükümlülüklerinden doğan hukuki sorumluluk doğrudan işverene aittir. Bununla birlikte gerek 6331 sayılı Kanun’da gerekse Risk Değerlendirme Yönetmeliği’nde risk değerlendirmesinde görevli kişilerin risk değerlendirmesinden doğan sorumluluğuna ilişkin özel bir hüküm olmaması eleştiriyi karşılanmıştır¹⁰⁰.

4.1.2. İş Güvenliği Uzmanları ile İşyeri Hekimleri

İşyerinde sağlık ve güvenlik hizmetini yürüten iş güvenliği uzmanları¹⁰¹ ile işyeri hekimleri¹⁰² de 6331 sayılı Kanun’da risk değerlendirmesi yapan ekip içerisinde sayılmıştır. Buna göre, “işyeri hekimi”¹⁰³ iş sağlığı ve güvenliği alanında

⁹⁹ Tankut Centel, “İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun Uygulama Alanı ve Kapsamı”, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 2013, C. 19, S. 2, s. 81.

¹⁰⁰ Levent Akın, “Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği’nin İş Sağlığı ve Güvenliğine Katkısı (Taslak Üzerine Bir Değerlendirme)”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Mart 2012, S. 25, (33-43), s. 37.

¹⁰¹ İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik (R.G., 29.12.2012, 28512). Ayrıca bkz. Çok Tehlikeli İşlerde Görevlendirilecek (C) Sınıfı İş Güvenliği Uzmanları Hakkında Tebliğ (R.G., 14.06.2013, 28677).

¹⁰² İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik (R.G., 20.07.2013, 28713).

¹⁰³ İşyeri hekimi hakkında geniş bilgi için bkz. Ali Güzel, “Dünyamızda ve Ülkemizde İşyeri Hekimliğine Yaklaşım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Uluslararası ve Ulusal Hukuk Sisteminde İşyeri Hekimliği Sempozyumu**, Türk Tabipler Birliği Yayınları, Ankara, 24 Mayıs 2003, (9-64); Aydın Başbuğ, “İşyeri Hekiminin İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Organizasyonundaki Yeri ve İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Gerçekleştirilmesindeki Rolü”, **Uluslararası ve Ulusal Hukuk Sisteminde İşyeri Hekimliği Sempozyumu**, Türk Tabipler Birliği Yayınları, Ankara, 24 Mayıs 2003, (65-97); Ali Nafiz Konuk, “İşyeri Hekimi İstihdamında Geline Son Nokta”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Eylül 2006, Yıl 1, Sayı 3, (81-85); Veli Karagöz, “İşyeri Hekimliği Kurumu ve Uygulama Sorunları”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, X. 1-2, (361-394); Necdet Kök, **Türk Hukukunda İşyeri Hekimi**, Ankara, Lykeion Yayınları, Ekim 2019; Selçuk Şahin, **6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa Göre İşyeri Hekimliği ve İş Güvenliği Uzmanlığı**, Adalet Yayınları, Ocak 2018; Celal Erkut, “İdare Hukuku Açısından İşyeri Hekimliğine Yaklaşım ve Türk Tabipler Birliği’nin Rolünün Kısa Bir Değerlendirmesi”, **Uluslararası ve Ulusal Hukuk Sisteminde İşyeri Hekimliği Sempozyumu**, Türk Tabipler Birliği Yayınları, Ankara, 24 Mayıs 2003, (99-104).

görev yapmak üzere Bakanlıkça (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) yetkilendirilmiş, işyeri hekimliği belgesine sahip hekim (İSGK m.2/1-ı) ifade ederken “İş Güvenliği Uzmanı”¹⁰⁴ ise “*İş sağlığı ve güvenliği alanında görev yapmak üzere Bakanlıkça yetkilendirilmiş, iş güvenliği uzmanlığı belgesine sahip, Bakanlık ve ilgili kuruluşlarında çalışma hayatını denetleyen müfettişler ile mühendislik veya mimarlık eğitimi veren fakültelerin mezunları ile teknik elemanı*” ifade etmektedir (İSGK 3/1-f). İş güvenliği uzmanı, işyeri hekimisi ve diğer sağlık personelinin ifade etmek üzere mevzuatta “İSG profesyonelleri” ifadesi de kullanılmaktadır¹⁰⁵.

İşverene iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili konularda rehberlik ve danışmanlık yapmak üzere görevlendirilen işyeri hekimisi ve iş güvenliği uzmanı, görev aldığı işyerinde göreviyle ilgili mevzuat ve teknik gelişmeleri göz önünde bulundurarak iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eksiklik ve aksaklıkları, tedbir ve tavsiyeleri belirler ve işverene yazılı¹⁰⁶ olarak bildirir (İSGK m.8/2).

İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik’te işyeri hekimlerinin görevleri beş ana başlık altında sayılmıştır. Bu görevler, “rehberlik”, “risk değerlendirmesi”, “sağlık gözetimi”, “eğitim, bilgilendirme ve kayıt” ve “ilgili birimlerle işbirliği” başlığı altında düzenlenmiştir. Yönetmeliğin m.9/2-b hükmünde işyeri hekiminin risk değerlendirmesine ilişkin görevleri düzenlenmiştir. Hükme göre işyeri hekimisi risk değerlendirmesine katılmak ve risk değerlendirmesi sonucunda alınması gereken sağlık ve güvenlik önlemleri konusunda işverene önerilerde bulunmak ve takibini yapmakla

¹⁰⁴ İş güvenliği uzmanı hakkında geniş bilgi için bkz. Nurşen Caniklioğlu, “İş Güvenliği Uzmanı ve İşyeri Hekimi İstihdamı”, “İş Sağlığı ve Güvenliği Kanun Tasarısı” Semineri, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 25 Nisan 2012, Ankara, 2012, (41-54). Mehmet Harun Elçi, **İşverenin İş Güvenliği Uzmanı Bulundurma Yükümlülüğü**, Ankara, Yetkin Yayınları, Mayıs 2020; Mahmut Kabakçı, “İşyeri Hekimi ile İş Güvenliği Uzmanının İş Güvenliği Organizasyonundaki Konumu ile Sorumluluğu”, **Emeğin Hukuku Kurultayı**, Ankara, 2015, (73-102); Efe Yamakoğlu, **İşverenin İşyeri Hekimi ve İş Güvenliği Uzmanı Çalıştırma Yükümlülüğü**, Ankara, Seçkin Yayınları, Eylül 2016; Ertuğrul Yuvalı, “İş Güvenliği Uzmanları ve İşyeri Hekimlerinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları ve İş Güvencesi”, **İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Dergisi**, 2016, 13(50), (849-884); Saim Ocak, **İş Güvenliği Uzmanlığı**, Ankara, Adalet Yayınları, 2013. Saim Ocak, “İş Güvenliği Uzmanlığındaki Gelişmelere Topluca Bakış”, **İş Hukukunda Genç Yaklaşımlar**, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuka Genç Yaklaşımlar Serisi No. 5, İstanbul, 2014, s. 143; Tarık Gökhan Tosun, “İş Güvenliği Uzmanı”, **Fasikül Hukuk Dergisi**, S. 103, C. 10, Haziran 2018, (12-19); Şükran Ertürk/Asiye Şahin Emir, “İşyeri Hekimlerinin ve İş Güvenliği Uzmanlarının Eğitiminde ve Çalışma Koşullarında Ortaya Çıkan Sorunlar”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 100, Aralık 2014, (361-373).

¹⁰⁵ Bkz. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ m.3(1)-b R.G., 03.05.2014, 28989.

¹⁰⁶ İş sağlığı ve güvenliği uzmanı yapılan risk değerlendirmesinde tespit edilen tavsiyelerini onaylı deftere geçirir. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği 4/(1)-e maddesine göre onaylı defter “İşyeri hekimisi ve iş güvenliği uzmanı tarafından yapılan tespit ve tavsiyeler ile gerekli görülen diğer hususların yazıldığı, seri numaralı ve sayfaları bir asıl iki kopyalı şekilde düzenlenmiş her işyeri için tek olan defteri” ifade eder.

yükümlüdür. Risk değerlendirmesinde, gebe veya emziren kadınlar, 18 yaşından küçükler, meslek hastalığı tanısı veya ön tanısı olanlar, kronik hastalığı olanlar, yaşlılar, malul ve engelliler, alkol, ilaç, uyuşturucu bağımlılığı olanlar, birden fazla iş kazası geçirmiş olanlar gibi özel politika gerektiren grupların işyeri hekimi tarafından özel olarak dikkate alınması gerektiği düzenlenmiştir (Yön. m.9/1-b(2)).

İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik m.9 hükmünde iş güvenliği uzmanlarının görevleri düzenlenmiştir. Bu görevler, “rehberlik”, “risk değerlendirmesi”, “eğitim, bilgilendirme ve kayıt” ve “ilgili birimlerle işbirliği” olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır. İş güvenliği uzmanlarının risk değerlendirmesine ilişkin görevi, m.9/1-b(1) hükmünde düzenlenmiş ve iş güvenliği uzmanının risk değerlendirmesi ile ilgili çalışmalara katılmakla yükümlü olduğu, risk değerlendirmesi sonucunda alınması gereken sağlık ve güvenlik önlemleri konusunda işverene önerilerde bulunmak ve takibini yapmakla yükümlü olduğu ifade edilmiştir (Yön. m.9/1-b(1)).

4.1.3 Çalışan Temsilcileri

6331 sayılı Kanun’da “çalışan temsilcisi” *“İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmalara katılma, çalışmalarını izleme, tedbir alınmasını isteme, tekliflerde bulunma ve benzeri konularda çalışanları temsil etmeye yetkili çalışan”* olarak tanımlanmıştır (İSGK m.3/1-c)¹⁰⁷.

Çalışan temsilcileri, tehlike kaynağının yok edilmesi veya tehlikeden kaynaklanan riskin azaltılması için işverene öneride bulunma ve işverenden gerekli tedbirlerin alınmasını isteme hakkına sahiptir (İSGK m.20/3).

4.1.4 İşyerindeki Destek Elemanları

Destek elemanı, asli görevinin yanında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili önleme, koruma, tahliye, yangınla mücadele, ilk yardım ve benzeri konularda özel olarak görevlendirilmiş uygun donanım ve yeterli eğitime sahip kişidir (İSGK m.3/1-ç).

4.1.5 İşyerindeki Bütün Birimleri Temsil Eden ve İşyerinde Yürütülen Çalışma, Tehlike ve Riskler Konusunda Bilgi Sahibi Çalışanlar

İşyerindeki bütün birimleri temsil edecek şekilde belirlenen ve işyerinde yürütülen çalışmalar, mevcut veya muhtemel tehlike kaynakları ile riskler konu-

¹⁰⁷ İşveren; işyerinin değişik bölümlerindeki riskler ve çalışan sayılarını göz önünde bulundurarak dengeli dağılıma özen göstermek kaydıyla, çalışanlar arasında yapılacak seçim veya seçimle belirlenemediği durumda atama yoluyla, aşağıda belirtilen sayılarda çalışan temsilcisini görevlendirir:

- İki ile elli arasında çalışanı bulunan işyerlerinde bir.
- Elli bir ile yüz arasında çalışanı bulunan işyerlerinde iki.
- Yüz bir ile beş yüz arasında çalışanı bulunan işyerlerinde üç.
- Beş yüz bir ile bin arasında çalışanı bulunan işyerlerinde dört.
- Bin bir ile iki bin arasında çalışanı bulunan işyerlerinde beş.
- İki bin bir ve üzeri çalışanı bulunan işyerlerinde altı (İSGK m.20).

sunda bilgi sahibi çalışanlar da risk değerlendirmesi ekibi içerisinde sayılmıştır. Ayrıca işveren İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin 6. maddesi uyarınca ihtiyaç duyulduğunda bu ekibe destek olmak üzere işyeri dışındaki kişi ve kuruluşlardan hizmet alabilir.

4.2. Tehlikelerin Tanımlanması

Risk değerlendirmesinin ilk adımı riske dönüşebilecek tehlikelerin saptanmasıdır. Tehlikeler tanımlanırken çalışma ortamı, çalışanlar ve işyerine ilişkin ilgisine göre asgari olarak aşağıda belirtilen bilgiler toplanır;

- a) İşyeri bina ve eklentileri.
- b) İşyerinde yürütülen faaliyetler ile iş ve işlemler.
- c) Üretim süreç ve teknikleri.
- ç) İş ekipmanları.
- d) Kullanılan maddeler.
- e) Artık ve atıklarla ilgili işlemler.
- f) Organizasyon ve hiyerarşik yapı, görev, yetki ve sorumluluklar.
- g) Çalışanların tecrübe ve düşünceleri.
- ğ) İşe başlamadan önce ilgili mevzuat gereği alınacak çalışma izin belgeleri.
- h) Çalışanların eğitim, yaş, cinsiyet ve benzeri özellikleri ile sağlık gözetimi kayıtları.
- ı) Genç, yaşlı, engelli, gebe veya emziren çalışanlar gibi özel politika gerektiren gruplar ile kadın çalışanların durumu.
- i) İşyerinin teftiş sonuçları.
- j) Meslek hastalığı kayıtları.
- k) İş kazası kayıtları.
- l) İşyerinde meydana gelen ancak yaralanma veya ölüme neden olmadığı halde işyeri ya da iş ekipmanının zarara uğramasına yol açan olaylara ilişkin kayıtlar.
- m) Ramak kala olay kayıtları
- n) Malzeme güvenlik bilgi formları.
- o) Ortam ve kişisel maruziyet düzeyi ölçüm sonuçları.
- ö) Varsa daha önce yapılmış risk değerlendirmesi çalışmaları.
- p) Acil durum planları.
- r) Sağlık ve güvenlik planı ve patlamadan korunma dokümanı gibi belirli işyerlerinde hazırlanması gereken dokümanlar.

İşyerinde var olan tehlikelerin neler olduğunu saptamak için işyerinde aynı üretim, yöntem ve teknikleri ile üretim yapan benzer işyerlerinde meydana gelen iş kazaları ve ortaya çıkan meslek hastalıkları da mutlaka dikkate alınmalıdır. Risk Değerlendirme Yönetmeliği bu hususu “... *değerlendirilebilir*” şeklinde ifade etse de bir işyerinde mevcut risklerin en önemli göstergelerinden birisi geçmişte edinilmiş tecrübelerdir.

Toplanan bilgiler ışığında; iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevzuatta yer alan hükümler de dikkate alınarak, çalışma ortamında bulunan fiziksel, kimyasal, biyolojik, psikososyal¹⁰⁸, ergonomik ve benzeri tehlike kaynaklarından oluşan veya bunların etkileşimi sonucu ortaya çıkabilecek tehlikeler belirlenir ve kayda alınır. Bu tehlike türlerine örnek verecek olursak işyeri zemininin kaygan olması, gürültü, titreşim fiziksel, asbestle çalışılma, radyasyon kimyasal, uzun mesai saatleri psikososyal tehlike olarak kendini göstermektedir. İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin bazı Yönetmelikler hangi durumların risk teşkil edeceğini özel olarak düzenlemiştir. Örneğin, Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği'nin eklerinde yükü ilgili ve bireysel risk faktörlerinin neler olduğu düzenlenmiştir¹⁰⁹. Elle taşınan yükün kaba veya kavranılması zor olması durumunda sırt ve bel incinmesi riskine sebep olabileceği Yönetmelik kapsamında sayılan örneklerden yalnızca bir tanesidir¹¹⁰.

Her tehlike birden fazla risk ortaya çıkarabileceği gibi her riskin kaynağı da birden çok tehlike olabilir¹¹¹. Tehlikeler belirlenirken aşağıdaki hususlar, bu hususlardan etkilenecekler ve ne şekilde etkilenebilecekleri göz önünde bulundurulur:

- a) İşletmenin yeri nedeniyle ortaya çıkabilecek tehlikeler.
- b) Seçilen alanda, işyeri bina ve eklentilerinin plana uygun yerleştirilmemesi veya planda olmayan ilavelerin yapılmasından kaynaklanabilecek tehlikeler.
- c) İşyeri bina ve eklentilerinin yapı ve yapım tarzı ile seçilen yapı malzemelelerinden kaynaklanabilecek tehlikeler.
- ç) Bakım ve onarım işleri de dâhil işyerinde yürütülecek her türlü faaliyet esnasında çalışma usulleri, vardiya düzeni, ekip çalışması, organizasyon, nezaret sistemi, hiyerarşik düzen, ziyaretçi veya işyeri çalışanı olmayan diğer kişiler gibi faktörlerden kaynaklanabilecek tehlikeler.

¹⁰⁸ Psikososyal tehlike ve riskler konusunda geniş bilgi için bkz. Çiğdem Vatansever, “Risk Değerlendirme’de Yeni Bir Boyut: Psikososyal Tehlike ve Riskler”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2014/1, s. 117 vd.; Murat Kandemir, **İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Boyutuyla Psikososyal Riskler**, İstanbul, Legal Yayınları, Aralık 2017.

¹⁰⁹ Benzer şekilde İngiltere’de Elle Taşıma İşleri’ne ilişkin kuralları ihtiva eden 1992 tarihli Manual Handling Operations Regulations’a ek olarak sayılan listede işverenin risk değerlendirmesi yaparken dikkate alması gereken faktörler sayılmıştır. Düzenleme için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/uk/si/1992/2793/made/data.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹¹⁰ Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği Ek-1 Yükü İlgili Risk Faktörleri - 1. Yükün Özellikleri -

¹¹¹ Selek, s. 347.

- d) İşin yürütümü, üretim teknikleri, kullanılan maddeler, makine ve ekipman, araç ve gereçler ile bunların çalışanların fiziksel özelliklerine uygun tasarlanmaması veya kullanılmamasından kaynaklanabilecek tehlikeler.
- e) Kuvvetli akım, aydınlatma, paratoner, topraklama gibi elektrik tesisatının bileşenleri ile ısıtma, havalandırma, atmosferik ve çevresel şartlardan korunma, drenaj, arıtma, yangın önleme ve mücadele ekipmanı ile benzeri yardımcı tesisat ve donanımlardan kaynaklanabilecek tehlikeler.
- f) İşyerinde yanma, parlama veya patlama ihtimali olan maddelerin işlenmesi, kullanılması, taşınması, depolanması ya da imha edilmesinden kaynaklanabilecek tehlikeler.
- g) Çalışma ortamına ilişkin hijyen koşulları ile çalışanların kişisel hijyen alışkanlıklarından kaynaklanabilecek tehlikeler.
- ğ) Çalışanın, işyeri içerisindeki ulaşım yollarının kullanımından kaynaklanabilecek tehlikeler.
- h) Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yeterli eğitim almaması, bilgilendirilmemesi, çalışanlara uygun talimat verilmemesi veya çalışma izni gereken durumlarda bu izin olmaksızın çalışılmasından kaynaklanabilecek tehlikeler.

Çalışma ortamında bulunan fiziksel, kimyasal, biyolojik, psikososyal, ergonomik ve benzeri tehlike kaynaklarının neden olduğu tehlikeler ile ilgili işyerinde daha önce kontrol, ölçüm, inceleme ve araştırma çalışması yapılmamış ise risk değerlendirmesi çalışmalarında kullanılmak üzere; bu tehlikelerin, nitelik ve niceliklerini ve çalışanların bunlara maruziyet seviyelerini belirlemek amacıyla gerekli bütün kontrol, ölçüm, inceleme ve araştırmalar yapılır (RDY m.8/4).

4.3. Risklerin Belirlenmesi ve Analizi

Yönetmelik'in 9. maddesinin birinci fıkrasına göre tespit edilmiş olan tehlikelerin her biri ayrı ayrı dikkate alınarak bu tehlikelerden kaynaklanabilecek risklerin hangi sıklıkta oluşabileceği ile bu risklerden kimlerin, nelerin, ne şekilde ve hangi şiddette zarar görebileceği belirlenir. Bu belirleme yapılırken mevcut kontrol tedbirlerinin etkisi de göz önünde bulundurulur.

Yönetmelik'in 9. maddesinin ikinci fıkrasına göre toplanan bilgi ve veriler ışığında belirlenen riskler; işletmenin faaliyetine ilişkin özellikleri, işyerindeki tehlike veya risklerin nitelikleri ve işyerinin kısıtları gibi faktörler ya da ulusal veya uluslararası standartlar esas alınarak seçilen yöntemlerden biri veya birkaçı bir arada kullanılarak analiz edilir. İşyerinde birbirinden farklı işlerin yürütüldüğü bölümlerin bulunması hâlinde birinci ve ikinci fıkralardaki hususlar her bir bölüm için tekrarlanır.

Analizin ayrı ayrı bölümler için yapılması hâlinde bölümlerin etkileşimleri de dikkate alınarak bir bütün olarak ele alınıp sonuçlandırılır (RDY m.9/4).

Analiz edilen riskler, kontrol tedbirlerine karar verilmek üzere etkilerinin büyüklüğüne ve önemlerine göre en yüksek risk seviyesine sahip olandan başlanarak sıralanır ve yazılı hale getirilir (RDY m.9/5). Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı "Genel Risk Değerlendirmesi Metodolojisi"nde risk seviyeleri ciddi (**serious**), yüksek (**high level**), orta (**moderate risk**) ve düşük (**low risk**) olarak belirlenmiştir¹¹².

4.4. Risk Kontrol Adımları

Yönetmelik risklerin kontrol altına alınmasını bir sıralamaya tabi tutmuştur. Buna göre yapılan risk değerlendirmesi sonucu analiz edilerek etkilerinin büyüklüğü ve önemine göre sıralandırılan risklerin kontrolü amacıyla bir "planlama" yapılıır (RDY 10/1-(a)). Yapılan planlamanın ardından "risk kontrol tedbirleri" kararlaştırılır. Önem sırasına göre derecelendirilen risklerin kabul edilebilir¹¹³ seviyeye (**acceptable risk level**) indirilmesi için aşağıdaki adımlar uygulanır;

- 1) Tehlike veya tehlike kaynaklarının ortadan kaldırılması.
- 2) Tehlikelinin, tehlikeli olmayanla veya daha az tehlikeli olanla değiştirilmesi.
- 3) Riskler ile kaynağında mücadele edilmesi¹¹⁴.

Bu hususlar "risklerden korunma ilkeleri" olarak nitelendirilmektedir ve İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 5. maddesinin yanısıra Risk Değerlendirme Yönetmeliğinin risk kontrol adımları başlıklı maddesinde tekrar edilmiştir. İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği de işverenin genel yükümlülüklerini düzenleyen madde hükmünde iş ekipmanlarının çalışanların sağlık ve güvenliği bakımından tamamen tehlikesiz hale getirilmesi mümkün değilse kabul edilebilir risk seviyesine indirilmesi için uygun önlemlerin alınması gerektiğini düzenlemiştir (m.5/2-b).

Yukarıda sayılanlardan başka 6331 sayılı Kanun'da düzenlenen risklerden korunmaya ilişkin diğer ilkeler şöyledir:

- a) Risklerden kaçınmak
- b) Kaçınılması mümkün olmayan riskleri analiz etmek
- c) İşin kişilere uygun hale getirilmesi için işyerlerinin tasarımı ile iş ekipmanı, çalışma şekli ve üretim metotlarının seçiminde özen göstermek, özellikle tekdüze çalışma ve üretim temposunun sağlık ve güvenliğe olumsuz etkilerini önlemek, önlenemiyor ise en aza indirmek

¹¹² European Union General Risk Assessment Methodology (Action 5 of Multi-Annual Action Plan for the Surveillance of Products in the EU(COM (2013)76), s. 14.

¹¹³ Riskin tamamen önlenmesi, bu mümkün değil ise kanuni yükümlülüklerle ve işyerinin önleme politikasına uygun, kayıp veya yaralanma oluşturmayacak risk seviyesine "kabul edilebilir risk seviyesi" denilmektedir.

¹¹⁴ Alman İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu m.4/1-(2) hükmünde de risklerin kaynağında mücadele edilmesi iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasında işverenin genel yükümlülükleri arasında sayılmıştır. Alman İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu için bkz. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_arbschg/englisch_arbschg.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

- d) Teknik gelişmelere uyum sağlamak
- e) Teknoloji, iş organizasyonu, çalışma şartları, sosyal ilişkiler ve çalışma ortamı ile ilgili faktörlerin etkilerini kapsayan tutarlı ve genel bir önleme politikası geliştirmek
- f) Toplu korunma tedbirlerine, kişisel korunma tedbirlerine göre öncelik vermek¹¹⁵
- g) Çalışanlara uygun talimatlar vermek

Risk kontrol tedbirlerinin kararlaştırılmasının ardından “*tedbirlerin uygulanması*”na geçilir. Kararlaştırılan tedbirlerin iş ve işlem basamakları, işlemi yapacak kişi ya da işyeri bölümü, sorumlu kişi ya da işyeri bölümü, başlama ve bitiş tarihi ile benzeri bilgileri içeren planlar hazırlanır. Bu planlar işverence uygulamaya konulur. Bununla birlikte risk kontrolünde iki yaklaşımdan söz edilmektedir. “Güvenli yer” ve “güvenli kişi” yaklaşımları olarak adlandırılan bu yaklaşımlardan güvenli yer yaklaşımı ile tehlikelerin kaynağının ortadan kaldırılması sağlanırken güvenli kişi yaklaşımı ile çalışanların tehlike oluşturan davranışları kontrol altına alınmaya çalışılır¹¹⁶.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’na göre işveren, yapılan risk değerlendirme sonucu alınacak iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri ile kullanılmasi gereken koruyucu donanım veya ekipmanı belirler (İSGK m.10/2). Aynı esas, Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Değerlendirilmesi Hakkında Yönetmelik’te¹¹⁷ de ifade edilmiştir (Yön. m.7/1)¹¹⁸.

İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik¹¹⁹ m.8/1-a hükmünde ise işyerinde meydana gelebilecek acil durumlar belirlenirken risk değerlendirme sonuçlarının da dikkate alınacağı belirtilmiştir.

“*Uygulamaların izlenmesi*” aşamasında ise risk değerlendirme ekibi tarafından hazırlanan planların uygulama adımları düzenli olarak izlenir, denetlenir ve aksayan yönler tespit edilerek gerekli düzeltici ve önleyici işlemler tamamlanır.

İşyerlerinde kullanılacak sağlık ve güvenlik işaretlerinin uygulanması ile ilgili asgari gereklilikleri belirleyen “Sağlık ve Güvenlik İşaretleri Yönetmeliği”nin 5. maddesine göre İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu m.10/1 uyarınca işyerinde gerçekleştirilen risk değerlendirmesi sonuçlarına göre; işyerindeki risklerin ortadan kaldırılamadığı veya toplu korumaya yönelik teknikler veya işin organizasyonunda

¹¹⁵ Bu husus, İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik m.9/3 hükmünde “*Alınacak tedbirler, risklerden korunma ilkelerine uygun olur ve toplu korumayı esas alır.*” şeklinde vücut bulmuştur.

¹¹⁶ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği’nin İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri İyi Uygulamaları, s. 15.

¹¹⁷ R.G., 02.07.2013, 28695.

¹¹⁸ İşveren, yapılacak risk değerlendirmesi sonucu alınacak iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri ile kullanılmasi gereken kişisel koruyucu donanımı belirler (m.7/1).

¹¹⁹ R.G., 18.06.2013, 28681.

kullanılan önlem, yöntem veya süreçlerle yeterince azaltılmadığı durumlarda, işveren bu Yönetmelikte yer aldığı şekliyle sağlık ve güvenlik işaretlerini bulundurulur ve uygun yerlerde kullanılmasını sağlar (SGİY m.5/1). Aynı hüküm, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 92/58/EEC sayılı İşte Güvenlik ve Sağlık İşaretleri Direktifi'nin 3. maddesinde öngörölmüş ve işverenlerin sağlık ve güvenlik işaretlerini belirlerken risk değerlendirmesini dikkate alacağı hüküm altına alınmıştır¹²⁰.

4.5. Belgelendirme

Risk değerlendirmesi sonucu bir rapor haline getirilir ve bu raporda asgari olarak işyerinin unvanı, adresi ve işverenin adı, risk değerlendirmesini gerçekleştiren kişilerin isim ve unvanları ile bunlardan iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi olanların Bakanlıkça verilmiş belge bilgileri, risk değerlendirmesinin gerçekleştirildiği tarih ve geçerlilik tarihi, risk değerlendirmesi işyerindeki farklı bölümler için ayrı ayrı yapılmışsa her birinin adı, belirlenen tehlike kaynakları ile tehlikeler, tespit edilen riskler, risk analizinde kullanılan yöntem veya yöntemler, tespit edilen risklerin önem ve öncelik sırasını da içeren analiz sonuçları, düzeltici ve önleyici kontrol tedbirleri, gerçekleştirilme tarihleri ve sonrasında tespit edilen risk seviyesi yer alır. Risk değerlendirme raporunda yer alan geçerlilik tarihi işyerinde yapılan işin hangi tehlike sınıfına girdiğine göre değişiklik gösterecektir.

Bir işyerinde üretim ve depolama kısımlarının gerçekleştiği bölümler için mevcut tehlikeler ve riskler elbette farklı nitelik arz edeceğinden bu kısımlarda gerçekleştirilecek risk değerlendirmesinin sonuçları, alınacak tedbirler de farklılıklar içerecektir.

Risk değerlendirmesi raporunun sayfaları numaralandırılır ve gerçekleştiren kişiler tarafından her sayfası paraflanıp, son sayfası imzalanır ve işyerinde saklanır (RDY m.11/2). Risk değerlendirmesi raporu elektronik ve benzeri ortamlarda hazırlanıp arşivlenebilir¹²¹ (RDY m.11/3). Yapılan bu işlem risk değerlendirmesinin nihai aşamasını oluşturur ve belgeleme ismini alır¹²².

¹²⁰ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 1992/58/EEC sayılı Direktifi'nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:01992L0058-20140325&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹²¹ Hazırlanmış bir risk değerlendirme raporu örneği için bkz. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Risk Değerlendirme Raporu, <http://www.dtcf.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/67/2017/10/dtcf-risk-de%4%9Ferlendirme.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹²² Her ne kadar Yönetmelik'te "dökümantasyon" kelimesine yer verilse de biz kavramsal olarak "belgeleme" ifadesini tercih ediyoruz. Türkçe'de "Belgeleme" gibi bir ifade bulunmasına karşın "dökümantasyon (**documentation**)" tabirinin neden kullanıldığının anlaşılması oldukça güçtür. Benzer şekilde İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkında Yönetmelik'te de aynı ifade kullanılmıştır. Hukuk dilimizin İngilizce'nin tahakkümü altına sokan bu özensiz tercüme serüveni, bununla sınırlı değildir. Benzer şekilde, iş sağlığı ve güvenliği hukukunda oldukça sık kullanılan ve mevzuata da yansıyan **aktivite** (Örn; İşyeri Hekimi ve Diğer Sağlık Personelinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik m.9), **dizayn** (Örn; Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik), **kantitatif** (Örn; Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması

Risk değerlendirmesi neticesinde işverenin belgelendirme yaparak bu belgeleri saklaması, devletin yapacağı denetimlerde şeffaflığı sağlaması açısından oldukça önemlidir¹²³. Ayrıca İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği m.7/1-(a) hükmünde işverenlerin işyerinde yürütülen iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerine ilişkin her türlü kaydı saklayacağı belirtilmiştir.

Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği'nin OSGB'lerin görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen m.13 hükmünde ise İSGB ve OSGB'lerin “*Çalışanların yürüttüğü işler, işyerinde yapılan risk değerlendirmesi sonuçları ve maruziyet bilgileri ile işe giriş ve periyodik sağlık muayenesi sonuçları, iş kazaları ile meslek hastalıkları kayıtlarının, işyerindeki kişisel sağlık dosyalarında gizlilik ilkesine uyularak saklanmasından*” sorumlu olduğu düzenlenmiştir.

4.6. Risk Değerlendirmesinin Yenilenmesi

İşyerinde üretim yöntemlerinin değiştirilmesi, eski makinaların yeni makineler ile değiştirilmesi gibi zaman içerisinde oluşan sebepler sonucunda işyerinde meydana gelebilecek riskler de değişiklik gösterecektir. Risk değerlendirmesinin tek seferlik olmaması diğer bir deyişle süreklilik arz eden niteliği de tehlikelerin ve risklerin sabit kalmamasından kaynaklanmaktadır. Yapılmış olan risk değerlendirmesi işyerinin tehlike sınıfına göre taş kömürü madenciliği, ham petrol çıkarılması, elektrik santrallerinin inşaatı gibi çok tehlikeli işyerlerinde en geç iki, otomobil ve benzeri araçların imalatı, veterinerlik hizmeti gibi tehlikeli işyerlerinde dört yılda bir ve beyaz eşya veya kırtasiye ürünlerinin toptan ticareti gibi az tehlikeli işyerlerinde altı yılda bir yenilenir (RDY m.12/1)¹²⁴. Bir işyerinin hangi tehlike sınıfına girdiğinin tespiti ise İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği'ne¹²⁵ göre belirlenir.

Yönetmelik'in 12. maddesine göre işyerinin taşınması, binalarda, işyerinde uygulanan teknolojide, üretim yönteminde veya kullanılan alet ve edevatta değişiklik yapılması, iş kazası, meslek hastalığı veya ramak kala olay meydana gelmesi, çalışma ortamına ait sınır değerlere ilişkin bir mevzuat değişikliği olması, çalışma ortamı ölçümü ve sağlık gözetim sonuçlarına göre gerekli görülmesi,

Hakkında Yönetmelik Geçişi m.3), **konfor** (Örn; Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik m.14), **limit** Örn; Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik), **lokal, maksimum** (Örn; İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği), **prosedür, mental, stres** ifadeleri de aynı garabetin bir sonucudur.

¹²³ Mahmut Kabakçı, **Avrupa Birliği İş Hukukunda İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Temel Yükümlülükleri ve Türk Mevzuatının Uyumu**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bilim Dalı Doktora Tezi, s. 508.

¹²⁴ Örnekler İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tehlike Sınıfları Tebliği'nden alınılmıştır.

¹²⁵ R.G., 29.03.2013, 28602.

işyeri dışından kaynaklanan ve işyerini etkileyebilecek yeni bir tehlikenin ortaya çıkması, yeni risklerin, işyerinin tamamını veya bir bölümünü etkiliyor olması göz önünde bulundurularak risk değerlendirmesi tamamen veya kısmen yenilenir.

Biyolojik Etkenlere Maruziyet Riskinin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik uyarınca risk değerlendirmesi çalışanın biyolojik etkenlere maruziyet koşullarını etkileyebilecek herhangi bir değişiklik olduğunda yenilenir (BEMRÖY m.6/3). Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik'te ise gerek görüldüğünde ve 6. maddenin 3. fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde sayılanlardan farklı asbestli malzeme ile karşılaşılması durumunda risk değerlendirmesinin yeniden yapılacağını hüküm altına alınmıştır.

4.7. Birden Fazla İşveren Olması Durumunda Risk Değerlendirmesi Çalışmaları

Aynı çalışma alanını birden fazla işverenin paylaşması durumunda, yürütülen işler için diğer işverenlerin yürüttüğü işler de göz önünde bulundurularak ayrı ayrı risk değerlendirmesi gerçekleştirilir. İşverenler, risk değerlendirmesi çalışmalarını, koordinasyon içinde yürütür, birbirlerini ve çalışan temsilcilerini tespit edilen riskler konusunda bilgilendirir (RDY m.14/1).

Birden fazla işyerinin bulunduğu iş merkezleri, iş hanları, sanayi bölgeleri veya siteleri gibi yerlerde, işyerlerinde ayrı ayrı gerçekleştirilen risk değerlendirmesi çalışmalarının koordinasyonu yönetim tarafından yürütülür. Yönetim; bu koordinasyonun yürütümünde, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği yönünden diğer işyerlerini etkileyecek tehlikeler hususunda gerekli tedbirleri almaları için ilgili işverenleri uyarır. Bu uyarılara uymayan işverenleri Bakanlığa bildirir (RDY m.14/2).

4.8. Asıl İşveren - Alt İşveren İlişkisinin Varlığı Hâlinde Risk Değerlendirmesi

Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin 15. maddesinde bir işyerinde bir veya daha fazla alt işveren bulunması hâlinde her alt işverenin yürüttüğü işlerle ilgili olarak gerekli risk değerlendirmesi çalışmalarını yapacağı veya yaptıracağı düzenlenmiştir¹²⁶. Bu kapsamda risk değerlendirmesi yapan veya yaptıran alt işverenin risk değerlendirmesi çalışmaları konusunda asıl işverenin sorumluluk alanları ile ilgili ihtiyaç duyduğu bilgi ve belgeler asıl işverence sağlanır (İSGRDY 15/1-b).

Asıl işveren, alt işverenlerce yürütülen risk değerlendirmesi çalışmalarını denetler ve bu konudaki çalışmaları koordine eder (RDY m.15/1-c). Alt işverenler hazırladıkları risk değerlendirmesinin bir nüshasını asıl işverene verir. Asıl işveren; bu risk değerlendirmesi çalışmalarını kendi çalışmasıyla bütünleştirerek,

¹²⁶ Asıl işveren alt işveren ilişkisinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili geniş bilgi için bkz. Eren Yıldız, **Asıl İşveren - Alt İşveren İlişkisinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülükleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

risk kontrol tedbirlerinin uygulanıp uygulanmadığını izler, denetler ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlar (RDY m.15/1-d).

Alt işverenlere faaliyet gösterdikleri işyerinde risk değerlendirmesi yapma yükümlülüğünü düzenleyen hüküm acaba asıl işverenin alt işveren ile akdedeceği alt işverenlik sözleşmesinde veya ayrı bir sözleşme ile bertaraf edilebilir mi? Diğer bir deyişle alt işverenin risk değerlendirme yapma yükümlülüğünün asıl işveren tarafından yerine getirileceği kararlaştırılarak alt işveren sorumluluktan kurtulabilir mi? Kanaatimizce, Risk Değerlendirme Yönetmeliği'nin 15. maddesinde "*Her alt işveren ... risk değerlendirmesi çalışmalarını yapar veya yaptırır.*" şeklindeki ifadeden lafzi yorum yapılarak risk değerlendirmesi yapılmasının sorumluluğu asıl işverene bırakabileceği yorumu yapılabilirse de iş sağlığı ve güvenliği mevzuatında yer alan hükümlerin çalışanların sağlık ve güvenliğinin korunması noktasında verdiği önem dikkate alındığında asıl işveren ile alt işverenin bu hususta anlaşarak alt işverenin sorumluluğunun bertaraf edilememesi gerekir. Zira gerek Kanun'un gerek Yönetmelik'in işverene risk değerlendirmesi yaptırmasındaki gaye işyerinde bulunan tehlike ve risklerden haberdar olmasını ve buna göre gerekli tedbirleri almasını sağlamaktır.

4.9. Özel Düzenlemeler

Çalışma hayatında sıklıkla karşılan tehlike türleri dikkate alınarak birtakım yönetmelikler yürürlüğe konulmuştur. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 30. maddesine dayanılarak yürürlüğe konulan bu yönetmelikler hazırlanırken Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin bu konudaki Direktif'leri esas alınmıştır. Yönetmeliklerin konusunu oluşturan ve işyerleri bakımından risk oluşturan her tehlike, bu tehlikenin nasıl önleneceği, işverenlerin bu tehlike bakımından yükümlülükleri, çalışanların bilgilendirilmesi ve eğitilmesi, risk değerlendirmesi gibi hususlar özel olarak düzenlenmiştir¹²⁷.

4.9.1. Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik

Bu Yönetmeliğin amacı, çalışanların asbest sökülme, yıkım, tamir, bakım, uzaklaştırma çalışmalarında asbest tozuna maruziyetlerinin önlenmesi ve bu maruziyetten doğacak sağlık risklerinden korunması, sınır değerlerin ve diğer özel önlemlerin belirlenmesidir¹²⁸. Bu Yönetmelik, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu

¹²⁷ 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önceki dönemde tehlike teşkil eden her madde veya çalışmaya ilişkin çıkarılacak yönetmeliklerle o işle ilgili tehlikeleri özel olarak dikkate alan düzenlemenin yapılması gerektiği savunulmaktaydı, Kabakçı, **Avrupa Birliği İş Hukukunda İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Temel Yükümlülükleri ve Türk Mevzuatının Uyumunu**, s. 138.

¹²⁸ Konuyla ilgili Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1986 tarihli ve 162 sayılı Asbest Sözleşmesi (**Asbestos Convention**) bulunmaktadır. Asbest Sözleşmesi ile sözleşmeyi onaylayan üye devletlerin yetkili makamlarına ve işverenlerine asbeste maruziyetin önlenmesi hususunda birtakım yükümlülükler öngörülmüştür. Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. ILO, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0:NO::P12100_ILO_CODE:C162, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

kapsamına giren, asbest veya asbestli malzeme ile yapılan çalışmalarda¹²⁹, asbest tozuna maruziyetin olabileceği tüm işlerde ve işyerlerinde uygulanır. Yönetmeliğin 5. maddesi uyarınca çıkarılması, işlenmesi, satılması, ithalatı ve kendisini içeren ürünlerin üretimi ve işlenmesi yasak olan ve ismini keşfedildiği Rusya'nın Asbest şehrinden alan¹³⁰ asbest, tabiatta doğal olarak bulunan ve lifsi (iğsi) yapıda olan bir mineral grubuna verilen ortak isimdir¹³¹. Asbestin, asbestozis (**asbestosis**) isimli meslek hastalığına sebep olduğu bilinmektedir¹³².

İşveren, asbest tozuna maruziyet riski bulunan çalışmalarda, asbestin türü ve fiziksel özellikleri ile çalışanların maruziyet derecesini dikkate alarak risk değerlendirmesi yapmakla yükümlüdür¹³³.

Konuyla ilgili Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1986 tarihli ve 162 sayılı Asbest Sözleşmesi (**Asbestos Convention**) bulunmaktadır. Asbest Sözleşmesi ile sözleşmeyi onaylayan üye devletlerin yetkili makamlarına ve işverenlerine asbeste maruziyetin önlenmesi hususunda birtakım yükümlülükler öngörülmüştür¹³⁴.

Yine Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2009/148/EEC sayılı Çalışanların Asbeste Maruziyetle İlgili Risklerin Önlenmesi Direktifi¹³⁵ ile işverene asbest tozuna maruziyet riskinin değerlendirilmesi (m.3/2) ve çalışanların asbest tozuna maruziyetlerinin asgari düzeye indirilmesi yükümlülüğü getirilmiştir (m.6/1).

4.9.2. Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik

Bu Yönetmeliğin amacı, çalışanların işyerindeki biyolojik etkenlere (**biological agents**) maruziyetinden kaynaklanan veya kaynaklanabilecek sağlık ve güvenlik risklerinin önlenmesi ve bu risklerden korunmasına dair asgari hükümleri düzenlemektir (BEMRÖY m.1). Bu Yönetmelik 6331 sayılı Kanun

¹²⁹ Asbestle çalışmalar hakkında geniş bilgi için bkz. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, **Asbestle Çalışmalarda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulama Rehberi**, Ankara, 2017.

¹³⁰ Britannica, Asbest, <https://www.britannica.com/place/Asbest>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹³¹ T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Kanser Dairesi Başkanlığı, "**Asbest ve Kanser**", https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kanser-db/yayinlar/afis_ve_brosur/1-_Asbest_Kanser_Brosuru_1-2.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹³² International Labour Office, **Safety in the Use of Asbestos**, Geneva, 1984, s. 1, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/norma_tiveinstrument/wcms107843.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹³³ Geniş bilgi için bkz. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, **Asbestle Çalışmalarda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulama Rehberi**, Ankara, 2017.

¹³⁴ Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. ILO, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEX_PUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C162, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹³⁵ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2009/148/EC sayılı Direktifi'nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0148&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

kapsamına giren işyerlerinde çalışanların yaptıkları işlerden dolayı biyolojik etkenlere maruz kaldıkları veya maruz kalabilecekleri işleri, biyolojik etkenle doğrudan çalışılmayan veya biyolojik etkenin kullanılmadığı ancak çalışanların biyolojik etkene maruziyetine neden olabilecek Yönetmelik'e ekli listede yer alan işleri kapsar.

Yönetmelik'te geçen biyolojik etkenler “*Herhangi bir enfeksiyona, alerjiye veya zehirlenmeye neden olabilen, genetik olarak değiştirilmiş olanlar da dâhil mikroorganizmaları, hücre kültürlerini ve insan endoparazitlerini*” ifade eder (BEMRÖY m.4).

Birtakım mide hastalıklarına neden olduğu bilinen¹³⁶ ve bir bakteri türü olan *Helicobacter Pylori* veya Kolera hastalığına sebep olan *Vibrio cholerae*¹³⁷ bu Yönetmelik kapsamında biyolojik etkenlere örnek olarak verilebilir. Solunum yolu rahatsızlıklarına sebep olması¹³⁸ ile meşhur *Coronaviridae*¹³⁹ veya AIDS (**Acquired Immune Deficiency Syndrome**) hastalığına sebep olan HIV (**Human Immunodeficiency Virus**) de yine biyolojik etkenlerden yalnızca birisidir¹⁴⁰. Sıtma hastalığına sebep olan *P. Falciparum*¹⁴¹ da parazitler arasında yer alan biyolojik etkenlerden arasındadır.

Biyolojik etkenlere maruz kalma riski bulunan herhangi bir çalışmada, çalışanın sağlık ve güvenliğine yönelik herhangi bir riski değerlendirmek ve alınması gereken önlemleri belirlemek için, çalışanın maruziyetinin türü, düzeyi ve süresi belirlenir.

Birden fazla grupta yer alan biyolojik etkenlere maruziyetin söz konusu olduğu işlerde risk değerlendirmesi, zararlı biyolojik etkenlerin tümünün oluşturu-

¹³⁶ Acıbadem Hayat, **Midemizdeki Şüpheli Misafir Helikobakter Piloni**, 24 Haziran 2020 Çarşamba, <https://www.acibademhayat.com/midemizdeki-supheli-misafir-helikobakter-piloni>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹³⁷ T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Bulaşıcı Hastalıklar Dairesi Başkanlığı, **Kolera**, <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bulasici-hastaliklar/kolera/kolera-liste/kolera.html>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹³⁸ Susan Payne, “Family Coronaviridae”, United States National Library of Medicine National Institutes of Health, 1 September 201, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7149805/>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹³⁹ Uluslararası Çalışma Örgütü “İşe Güvenli Dönüş - İşverenler İçin COVID-19 Önlem Rehberi” isimli yayınında işverenlere enfeksiyon riskinin düzenli olarak değerlendirilmesi yönünde tavsiyede bulunmuştur. ILO, **İşe Güvenli Dönüş-İşverenler İçin COVID-19 Önlem Rehberi**, 2020, s. 3, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_748115.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021). Büyük Britanya Sağlık ve Güvenlik Dairesi tarafından COVID-19 salgınına ilişkin yayımlanan bir risk değerlendirmesi rehberi için bkz. Great Britain Health and Safety Executive, “What to Include in Your COVID-19 Risk Assessment”, <https://www.hse.gov.uk/coronavirus/assets/docs/risk-assessment.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁴⁰ Parazit, mantar gibi diğer biyolojik etkenler için bkz. Yönetmelik Ek-3.

¹⁴¹ T.C. Sağlık Bakanlığı, Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, **Sıtma (Malaria)**, <https://www.seyahatsagligi.gov.tr/site/HastalikDetay/Sitma>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

duğu tehlike dikkate alınarak yapılır¹⁴². Risk değerlendirmesi çalışanın biyolojik etkenlere maruziyet koşullarını etkileyebilecek herhangi bir değişiklik olduğunda yenilenir (BEMRÖY m.6/3). Bu husus, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2000/54 sayılı İşyerinde Biyolojik Maddelere Maruziyetle İlgili Risklerden Çalışanların Korunması Direktifi m.3 hükmünde de zikredilmiştir.

Risk değerlendirmesinde Risk Değerlendirme Yönetmeliğinde belirtilenlerin yanı sıra insan sağlığına zararlı olan veya olabilecek biyolojik etkenlerin sınıflandırılmasına, yetkili makamların, çalışanların sağlığını korumak için biyolojik etkenlerin denetim altına alınması hakkındaki önerileri, çalışanların yaptıkları işler sonucunda ortaya çıkabilecek hastalıklarla ilgili bilgiler, çalışanların yaptıkları işler sonucunda ortaya çıkabilecek alerjik veya toksik etkiler, yaptıkları işle doğrudan bağlantılı olarak çalışanların yakalandığı hastalıklar ile ilgili bilgiler özel olarak dikkate alınır.

Risk değerlendirmesi sonuçları, çalışanların sağlığı ve güvenliği yönünden risk bulunduğunu ortaya koyuyorsa, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından istenmesi hâlinde, işveren risk değerlendirmesinin sonuçlarını İŞKUR'a verir (BEMRÖY m.9/(1)).

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2000/54/EC sayılı İşyerinde Biyolojik Maddelere Maruziyetle İlgili Risklerden Çalışanların Korunması Direktifi¹⁴³ de biyolojik maddelere maruziyet riskinin bulunduğu işyerlerinde işverenin risk değerlendirme yapması yükümü getirmiştir (m.3/2).

4.9.3. Çalışanların Gürültü ile İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik

Bu Yönetmelik'in amacı, çalışanların gürültüye maruz kalmaları sonucu oluşabilecek sağlık ve güvenlik risklerinden¹⁴⁴, özellikle işitme ile ilgili risklerden korunmaları için asgari gereklilikleri belirlemektir (ÇGRKY m.1).

İşveren işyerinde gerçekleştirilen risk değerlendirmesinde, gürültüden kaynaklanabilecek riskleri değerlendirirken hususi olarak anlık darbeli gürültüye maruziyet dâhil maruziyetin türü, düzeyi ve süresine, gürültü emisyonunu azaltan alternatif bir iş ekipmanının bulunup bulunmadığına, kaza riskini azaltmak için kullanılan ve çalışanlar tarafından algılanması gereken uyarı sinyalleri ve diğer seslerin gü-

¹⁴² Yönetmelik'in 5. maddesinde biyolojik etkenler, enfeksiyon risk düzeyine göre risk düzeyi en az olan "İnsanda hastalığa yol açma ihtimali bulunmayan biyolojik etkenler"den risk düzeyi en yüksek olan "İnsanda ağır hastalıklara neden olan, çalışanlar için ciddi tehlike oluşturan, topluma yayılma riski yüksek olan ancak etkili korunma ve tedavi yöntemi bulunmayan biyolojik etkenler"e doğru dört gruba ayrılmıştır. Bu ayırım 2000/54/EC sayılı Konsey Direktifi m.2 hükmünde de yapılmıştır.

¹⁴³ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2000/54/EC sayılı Direktifi'nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0054&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁴⁴ Geniş bilgi için bkz. Vedat Laçiner, "İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukunda Çalışanların Gürültü ile İlgili Risklerden Korunması", T.C. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan, (749-766).

rültü ile etkileşiminin, çalışanların sağlık ve güvenliğine olan dolaylı etkisine, iş ekipmanlarının gürültü emisyonu hakkında, ilgili mevzuat uyarınca imalatçılardan sağlanan bilgilerine, teknik olarak elde edilebildiği durumlarda, işle ilgili ototoksik maddeler ile gürültü arasındaki ve titreşim ile gürültü arasındaki etkileşimlerin, çalışanların sağlık ve güvenliğine olan etkisine, maruziyet sınır değerleri ile maruziyet eylem değerlerine yeterli korumayı sağlayabilecek kulak koruyucularının bulunup bulunmadığına ve gürültüye maruziyetin, işverenin sorumluluğundaki normal çalışma saatleri dışında da devam edip etmediğine özel önem verir (ÇGRKY m.7/1).

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2003/10/EC sayılı Fiziksel Faktörlerden (Gürültüden) Kaynaklanan Risklerden Çalışanların Maruziyeti ile İlgili Asgari Sağlık ve Güvenlik Gereklilikleri Direktifi'nin¹⁴⁵ 4. maddesinde de işverenin risk değerlendirme yükümlülüğü düzenlenmiştir.

4.9.4. Çalışanların Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Korunması Hakkında Yönetmelik

Bu Yönetmelik'in amacı, çalışanları sağlık ve güvenlik yönünden işyerlerinde oluşabilecek patlayıcı ortamların¹⁴⁶ tehlikelerinden korumak için alınması gereken önlemlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir (ÇPOTKY m.1). Bu Yönetmelik, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamına giren ve patlayıcı ortam oluşma ihtimali bulunan işyerlerinde uygulanır (ÇPOTKY m.2).

İşveren, İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliğine uygun risk değerlendirmesi çalışmalarını yaparken, patlayıcı ortamdan kaynaklanan özel risklerin değerlendirmesinde olabilecek patlamanın etkisinin büyüklüğü, patlayıcı ortam oluşma ihtimali ve bu ortamın kalıcılığını ve yönetmelikte belirtilen diğer hususları da dikkate alır. Parlama veya patlama riski değerlendirilirken patlayıcı ortamların oluşabileceği yerlere açık olan veya açılabilen yerler de dikkate alınarak bir bütün olarak değerlendirilir (ÇPOTKY m.6). Benzer bir hüküm, İngiltere'de¹⁴⁷ tehlikeli madde ve patlayıcı ortamlara ilişkin düzenlemelerin yer aldığı 2002 tarihli Tehlikeli Madde ve Patlayıcı Ortamlar Yönergesi (**The Dangerous Substances and Explosive Atmospheres Regulations**) m.5 (Risk değerlendirmesini düzenlemektedir) hükmünde yer almaktadır¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2003/10/EC sayılı Direktifi'nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0010&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁴⁶ Yönetmeliğin "Tanımlar" başlıklı 3. maddesine göre patlayıcı ortam "*Yanıcı maddelerin gaz, buhar, sis ve tozlarının atmosferik şartlar altında hava ile oluşturduğu ve herhangi bir tutuşturucu kaynakla temasında tümüyle yanabilen karışımı*" ifade eder. (ÇPOTKY m.3).

¹⁴⁷ Büyük Britanya'da çalışanların sağlık ve güvenliği konusunda yetkili birim olan Sağlık ve Güvenlik Dairesi tarafından hazırlanan örnek risk değerlendirme belgeleri (Depo, Gıda Üretimi ve Hizmeti, Motorlu Taşıt Tamir İşyeri vs.) için bkz. Health and Safety Executive, "Managing Risks and Risk Assessment at Work - Example Risk Assessments", <https://www.hse.gov.uk/simple-health-safety/risk/risk-assessment-template-and-examples.htm>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁴⁸ The Dangerous Substances and Explosive Atmospheres Regulations için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2002/2776/made/data.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, 2014/34/EU sayılı Muhtemel Patlayıcı Ortamda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemler ile İlgili Direktif¹⁴⁹ ile patlayıcı maddelerin piyasaya arzından önce gerekli kuralları belirlemiştir. Söz konusu düzenleme ülkemizde de Muhtemel Patlayıcı Ortamda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemler ile İlgili Yönetmelik¹⁵⁰ ismi altında yürürlüğe konulmuştur.

4.9.5. Çalışanların Titreşimle İlgili Risklerden Korunmalarına Dair Yönetmelik

Bu Yönetmeliğin amacı, çalışanların mekanik titreşime maruz kalmaları sonucu oluşabilecek sağlık ve güvenlik risklerinden korunmalarını sağlamak için asgari gereklilikleri belirlemektir (ÇTRKY m.1).

İşveren İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği uyarınca işyerinde gerçekleştirilen risk değerlendirmesinde, mekanik titreşimden kaynaklanabilecek riskleri değerlendirirken aralıklı titreşim veya tekrarlanan şoklara maruziyet de dâhil maruziyetin türü, düzeyi ve süresine, maruziyet sınır değerleri ve maruziyet eylem değerlerine, başta özel politika gerektiren gruplar ile kadın çalışanlar olmak üzere tüm çalışanların sağlık ve güvenliklerine olan etkilerine, mekanik titreşim ile çalışma ortamı arasındaki veya mekanik titreşim ile diğer iş ekipmanları arasındaki etkileşimlerin, çalışanların sağlık ve güvenliğine olan dolaylı etkisine, iş ekipmanlarının mekanik titreşim düzeyi hakkında, ilgili mevzuat uyarınca imalatçılardan sağlanan bilgilere, mekanik titreşime maruziyet düzeyini azaltacak şekilde tasarlanmış alternatif bir iş ekipmanının bulunup bulunmadığına, bütün vücut titreşimine maruziyetin, işverenin sorumluluğundaki normal çalışma saatleri dışında da devam edip etmediğine, düşük sıcaklık gibi özel çalışma koşullarına özel önem verilir.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2002/44/EC sayılı Fiziksel Faktörlerden (Titreşimden) Kaynaklanan Risklerden Çalışanların Maruziyeti ile İlgili Asgari Sağlık ve Güvenlik Gerekliliklerin Sağlanması Direktifi'nin¹⁵¹ 4. maddesinde de işverenin risk değerlendirme yükümlülüğü düzenlenmiştir.

4.9.6. Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik

Bu Yönetmeliğin amacı, ekranlı araçlarla¹⁵² çalışmalarda alınacak asgari sağlık ve güvenlik önlemlerine ilişkin usul ve esasları belirlemektir (EAÇY m.1). Bu Yö-

¹⁴⁹ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2014/34/EU sayılı Direktifi'nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0034&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁵⁰ R.G., 30.06.2016, 29758.

¹⁵¹ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2002/44/EC sayılı Direktifi'nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:546a09c0-3ad1-4c07-bcd5-9c3dae6b1668.0004.02/DOC1&format=PDF>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁵² "Ekranlı araç" uygulanan işlemin içeriğine bakılmaksızın ekranında harf, rakam, şekil, grafik ve resim gösteren her türlü aracı ifade etmektedir. (Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik. m.4).

netmelik, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamına giren ve ekranlı araçlarla çalışmaların¹⁵³ yapıldığı tüm işyerlerini kapsar (EAÇY m.2). Yönetmeliğin 2. maddesinde yönetmeliğin kapsamına girmeyen işyerleri sayılmış olup buna göre bu Yönetmelik hükümleri hareketli makine ve araçların kumanda kabinlerinde ve sürücü mahallinde, taşıma araçlarında aracın kumandasındaki bilgisayar sistemlerinde, toplumun kullanımına açık bilgisayar sistemlerinde, işyerinde kullanımı sürekli olmayan taşınabilir sistemlerde, hesap makineleri, yazar kasa ve benzeri veri veya ölçüm sonuçlarını gösteren küçük ekranlı cihazlarda, ekranlı daktilolarda uygulanmaz (EAÇY m.2).

İşveren, işyerinde gerçekleştireceği risk değerlendirmesinde; çalışma merkezlerinde ekranlı araçların kullanımından kaynaklanan riskleri, özellikle görme, fiziksel sorunlar ve mental stresle ilgili riskleri de dikkate alarak, bu risklerin etkileri, yol açabileceği ilave etkiler ile risklerin bir arada olmasından kaynaklanabilecek olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi için her türlü sağlık ve güvenlik önlemlerini alır (EAÇY m.5/1).

Ekranlı araçlarla çalışmanın en çok karşımıza çıktığı çalışma türlerinden birisi uzaktan çalışma modelidir. Uzaktan çalışmanın gerçekleştirildiği iş ilişkilerinde karşılaşılabilecek en önemli sorunlardan bir tanesi işverenin risk değerlendirme yükümlülüğünü nasıl yerine getireceğidir. Uzaktan çalışmada işverenin risk değerlendirmesi yapması diğer geleneksel çalışma biçimine nazaran daha zor olsa da¹⁵⁴ bu durum, uzaktan çalışma ilişkisinde risk değerlendirmesi yükümlülüğünün yerine getirilmeyeceği anlamına gelmez. Ruhsal sorunlar, evden çalışmalarda çalışanları bekleyen önemli risk unsurlarından birisi olduğu için yapılacak risk değerlendirmesinde fiziksel risklerin yanısıra psikososyal risklerin de dikkate alınması gerektiği, böylece tele çalışma dâhil evde çalışanların olası sağlık risklerinin azaltılabileceği belirtilmiştir¹⁵⁵. Keza, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin işçilerin ulaşılabilir olmama hakkına dair kabul ettiği taslak Direktif¹⁵⁶ m.4 hükmünde Üye Devletlere asgari olarak sağlaması gereken koşullar arasında ulaşılama hakkı ile ilgili olarak risk değerlendirmesi de dâhil sağlık ve güvenlik değerlendirmeleri yapılması gerektiğini düzenlenmiştir.

Esasında uzaktan çalışmayı düzenleyen 4857 sayılı İş Kanunu m.14 hükmünde uzaktan çalışmaya ilişkin usul ve esasların Çalışma ve Sosyal Güvenlik

¹⁵³ Ekranlı araçlarla çalışmalarda iş sağlığı ve güvenliği önlemleri hakkında geniş bilgi için bkz. Vedat Laçiner/Kübra Yavuz, "Ekranlı Araçlarla Yapılan Çalışmalarda İş Sağlığı ve Güvenliği", **Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, C. 2, S. 4, (128-151).

¹⁵⁴ International Labour Organization, "**An Employers' Guide on Working From Home in Response to the Outbreak of COVID-19**", 2020, s. 9.

¹⁵⁵ ILO, "Working From Home: From Invisibility to Decent Work", 2021, s. 246.

¹⁵⁶ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Bağlantıyı Kesme Hakkı Direktifi taslak metni için bkz. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0021_EN.html#title2, (Çevrimiçi: 12.03.2021).

Bakanlığı (şimdi Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. Yönetmeliğin yürürlüğe konulmadan önce uzaktan çalışmaya ilişkin hazırlanan “Uzaktan Çalışma Yönetmeliği” taslak metninin “İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemlerinin Alınması” başlıklı 14. maddesinde işverenin risk değerlendirme yükümlülüğüne yer verilmişti. Hükme göre “İşveren, risk değerlendirmesi gerçekleştirmek, alınan önlemlere ilişkin işçiyi bilgilendirmek gerekli eğitimi vermek, sağlık gözetimini sağlamak ve sağladığı tüm iş araçlarının iş gereksinimleri ile iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı ve standartlarına uygun olmasını sağlamakla yükümlüdür”.

Uzaktan Çalışma Yönetmeliği'nin¹⁵⁷ yürürlüğe girdiği hâlinde ise işverenin bilgilendirme, eğitim verme, sağlık gözetimi yapma ve işverenin temin ettiği araçlarla ilgili tedbirleri alma yükümlülüğü düzenlemiştir. İlginçtir ki, hükümde “risk değerlendirme” yükümlülüğüne ilişkin bir ifade yer almamıştır. Ancak, maddede işverenin “sağladığı ekipmanla ilgili gerekli iş güvenliği tedbirlerini almakla yükümlü” olduğu ifadesi risk değerlendirme yükümlülüğünü de kapsar niteliktedir.

Kanaatimizce, işverenin çalışanın konutunda yapacağı risk değerlendirmesi yalnızca uzaktan çalışmayı gerektiren araçlarla sınırlı olmalı¹⁵⁸, evin ya da işyeri dışında işin görüldüğü yerin tamamına yönelik bir risk değerlendirmesi yapması işverenden beklenmemelidir. Keza, işverenin sürekli değişebilecek bir ev ortamını sağlık ve güvenlik koşulları bakımından mütemediyen takip etmesi imkânsızdır. İş Kanunu'nun uzaktan çalışmayı düzenleyen 14. madde hükmünde ve Uzaktan Çalışma Yönetmeliği'nde işverenin “sağladığı ekipmanla ilgili” gerekli iş güvenliği tedbirlerini almakla yükümlü olduğunu bildirmesi de bu kanaatimizi teyit eder niteliktedir (UÇY m.12).

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin işçilerin bağlantıyı kesme hakkına¹⁵⁹ ilişkin hazırlamış olduğu Direktif taslağında¹⁶⁰ üye devletler, bağlantıyı kesme hakkından işçilerin faydalanmasının sağlanması ve işverenlerin bu hakkı adil ve şeffaf bir şekilde uygulaması için gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlü kılınmıştır. Bu amaçla, üye devletlerin bağlantıyı kesme hakkıyla¹⁶¹ ilgili sağlaması gerekli asgari

¹⁵⁷ R.G., 31419, 10.03.2021.

¹⁵⁸ “Spain's New Decree on Remote Working”, <https://www.employmentlawworldview.com/spains-new-decree-on-remote-working/>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁵⁹ Uluslararası Çalışma Örgütü'nün “COVID-19 Ortamında ve Sonrasında Uzaktan Çalışma Uygulama Kılavuzu” isimli yayınında “işle bağlantıyı kesme” hakkı olarak nitelendirilmiştir. Kılavuz için bkz., Uluslararası Çalışma Örgütü, **COVID-19 Ortamında ve Sonrasında Uzaktan Çalışma Uygulama Kılavuzu**, Cenevre, 2020, s. 36, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_759299.pdf, (Çevrimiçi: 12.03.2021).

¹⁶⁰ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Bağlantıyı Kesme Hakkı Direktifi Taslak İngilizce metni için bkz. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0021_EN.html#title2, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁶¹ Geniş bilgi için bkz. Deniz Ugan Çatalkaya, Kişisel Yaşamı Kapsamında İşçinin, İşverence Ulaşılabilir Olmama Hakkı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Yıl: 2016, Cilt: 74,

koşullar arasında psikososyal risk değerlendirmesi de dâhil olmak üzere sağlık ve güvenliğe ilişkin değerlendirmeler yapılması gerektiği öngörülmüştür.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün evden çalışmaya ilişkin "Evden Çalışma: Görünmezlikten İnsana Yakışır İş" isimli yayınında işverenin iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması adına belirli koşulların varlığı hâlinde çalışanın evine erişebileceği belirtilmiştir¹⁶². Örnek olarak ise Mauritius'ta çalışanların evden çalışma yönteminin uygulandığı ve sınırlı sayıda belirtilen hâllerde¹⁶³ çalışana önceden bildirmek koşuluyla evine girebileceği ve risk değerlendirmesi dâhil iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini alabileceği gösterilmiştir¹⁶⁴. Çalışanların Hakları Kanunu'na (**The Workers Rights Act 2019**)¹⁶⁵ göre işveren, evde çalışanın rızası (yetkilendirmesi) ve önceden evde çalışana bildirim yapılması şartıyla çalışanın iş görme borcunu yerine getirdiği yere risk değerlendirmesini uygulamak amacıyla tarafların mutabık kaldığı uygun bir zaman diliminde erişebilir. İspanya'da ise COVID-19 döneminde evden çalışmayı kolaylaştırmak adına çalışan tarafından risk değerlendirmesinin yerine getirilebildiği istisnai ve geçici bir hukuki düzenleme yapılmıştır¹⁶⁶.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 90/270/EEC sayılı Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Asgari Sağlık ve Güvenlik Gereklere Direktifi¹⁶⁷ (**Council Directive 90/270/EEC of 29 May 1990 on the Minimum Safety and Health Requirements for Work with Display Screen Equipment**) de m.3 hükmünde işverene ekranlı araçlarla çalışmadan kaynaklanabilecek riskleri, özellikle de göz sağlığı, fiziksel sorunlar ve zihinsel yorgunluk gibi riskleri de dikkate alarak risk değerlendirmesi gerçekleştirme yükümlülüğünü düzenlemiştir.

(737-755). Deniz Ugan Çatalkaya, "Özel Yaşam ile İş Yaşamı Arasındaki Sınırların Bulanıklaşması ve "Ulaşılabilir Olmama Hakkı" Üzerine", Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Bülteni, 26 Şubat 2021, <https://law.khas.edu.tr/tr/ozel-yasam-ile-yasami-arasindaki-sinirlarin-bulaniklasmasi-ve-ulasilabilir-olmama-hakki-uzerine>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁶² ILO, "Working From Home: From Invisibility to Decent Work", s. 188.

¹⁶³ Hükümde sayılan sebepler şu şekilde sıralanabilir; işveren tarafından temin edilen herhangi bir çalışma aracının kurulumu, bakımı ve tamiri, çalışma materyalini teslim etmek ve biten ürünleri toplamak, sağlık ve güvenliğe ilişkin risk değerlendirmesi yapmak, düzenli sağlık ve güvenlik denetimlerini yerine getirmek, The Workers Rights Act 2019, "Access to Place of Work", m.5 https://labour.govmu.org/Documents/Legislations/THE%20WORKERS%20RIGHTS%20Act%202019/225_The%20WR_Working%20from%20Home.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁶⁴ ILO, "Working From Home: From Invisibility to Decent Work", s. 188.

¹⁶⁵ Workers Rights Act 2019, https://labour.govmu.org/Documents/Legislations/THE%20WORKERS%20RIGHTS%20Act%202019/225_The%20WR_Working%20from%20Home.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁶⁶ International Labour Organization, "**An Employers' Guide on Working From Home in Response to the Outbreak of COVID-19**", 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---act_emp/documents/publication/wcms_745024.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021), s. 10. ECİJA, **COVID-19 Spain: FAQs for Business**, "Is the Implementation of Teleworking Mandatory?", <https://ecija.com/en/sala-de-prensa/covid-19-spain-faqs-for-business/>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁶⁷ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 90/70/EEC sayılı Direktifi'nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31990L0270>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

4.9.7. Kanserojen veya Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik

İşveren, İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği uyarınca işyerinde gerçekleştirilen risk değerlendirmesinde; kanserojen (**carcinogen**) veya mutajen (**mutagen**) maddelere maruziyet riski bulunan işlerde çalışanların; bu maddelere maruziyet türü, maruziyet düzeyi ve maruziyet süresini belirleyerek riskleri değerlendirir ve alınması gerekli sağlık ve güvenlik önlemlerini belirler.

Yönetmeliğe göre kanserojen maddeler “*Solunduğunda, ağız yoluyla alındığında, deriye nüfuz ettiğinde kanser oluşumuna neden olabilecek veya kanser oluşumunu hızlandırabilecek madde veya müstahzarları, Ek-1’de belirtilen maddeler, işlemler ve bu işlemler sırasında ortaya çıkan madde veya müstahzarı*” (KMMÇY m.4(1)-b) ifade eder. Bu kapsamda lösemiye (kan kanseri) sebep olan Benzen kanserojen maddelere örnek verilebilir¹⁶⁸.

Mutajenler ise “*Solunduğunda, ağız yoluyla alındığında, deriye nüfuz ettiğinde kalıtsal genetik hasarlara yol açabilecek veya bu etkinin oluşumunu hızlandırabilecek madde veya müstahzarlar*”¹⁶⁹ı ifade etmektedir (KMMÇY m.4/ (1)-c). Bu kapsamda, X ışınlarının (**X ray**), Ultraviyole ışınlar (**ultraviolet light**) mutajen maddelere örnek verilebilir¹⁶⁹.

Risk değerlendirmesinde kanserojen veya mutajen maddelerin deri yolu da dâhil olmak üzere vücuda giriş yollarının tümü dikkate alınır. Risk değerlendirmesi gerçekleştirilirken, belirli risklerden etkilenecek çalışanların sağlık ve güvenlikleri ile kanserojen veya mutajen maddelerle çalışmak istemeyenlerin bu istekleri özel olarak dikkate alınır (KMMÇY m.5/3). İşveren; işyerinde gerçekleştirilen risk değerlendirmesine göre sağlık ve güvenlik yönünden risk bulunan alanlara, sadece işi veya görevi gereği bu alana girmesi gereken çalışanlara izin verir, bunların dışındaki çalışanların girmemesi için gerekli önlemleri alır (KMMÇY m.11).

Konuyla ilgili Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 2004/37/EC sayılı Kanserojen veya Mutajenlere Maruziyetle İlgili Risklerden Çalışanların Korunması Direktifi¹⁷⁰ m.3/2 hükmünde de işverene çalışanların kanserojen veya mutajen maddelere maruziyetin bulunduğu işyerinde risk değerlendirmesi yükümlülüğü getirmiştir.

¹⁶⁸ Yeşim Sert Karaaslan, “Benzen Maruziyeti Kan Kanserine Yol Açıyor”, Anadolu Ajansı, 26.05.2018, <https://www.aa.com.tr/saglik/benzen-maruziyeti-kan-kanserine-yol-aciyor/1157249>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁶⁹ Britannica, “Mutagen”, <https://www.britannica.com/science/mutagen>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁷⁰ 2004/37/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi’nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0054&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

4.9.8. Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik

İşyerlerini bekleyen en büyük tehlikelerden birisi patlayıcı maddelerle yapılan çalışmalardır. Medyaya yansıyan iş kazası haberlerinin önemli bir kısmı patlayıcı maddelerden kaynaklanmaktadır¹⁷¹. Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmeliğin de amacı, işyerinde bulunan, kullanılan veya herhangi bir şekilde işlem gören kimyasal maddelerin (**chemical agents**) etkilerinden kaynaklanan mevcut veya ortaya çıkması muhtemel risklerden çalışanların sağlığını korumak ve güvenli bir çalışma ortamı sağlamak için asgari şartları belirlemektir (KMÇSGY m.1). Bu Yönetmelik 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamına giren ve kimyasal maddelerin bulunduğu, kullanıldığı veya herhangi bir şekilde işlem gördüğü tüm işyerlerini kapsar.

İşveren, kimyasal maddelerle çalışma yapılan işyerlerinde, çalışanların kimyasal maddelere maruziyetini önlemek, bunun mümkün olmadığı hallerde en aza indirmek ve çalışanların bu maddelerin tehlikelerinden korunması için gerekli tüm önlemleri almakla yükümlüdür (KMÇSGY m.5).

“Risk değerlendirmesi” başlıklı 6. maddeye göre “İşveren, işyerinde tehlikeli kimyasal madde bulunup bulunmadığını tespit etmek ve tehlikeli kimyasal madde bulunması halinde, çalışanların sağlık ve güvenliği yönünden olumsuz etkilerini belirlemek üzere İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine uygun şekilde risk değerlendirmesi yapmakla yükümlüdür”.

Maddenin 1. fıkrasında işverenin risk değerlendirmesi yapma yükümlülüğü belirtildikten sonra işverenlerin özellikle dikkate alması gereken hususlar belirtilmiştir. Buna göre işverenler, kimyasal maddenin sağlık ve güvenlik yönünden tehlike ve zararlarını, imalatçı, ithalatçı veya satıcılardan sağlanacak Türkçe malzeme güvenlik bilgi formunu, maruziyetin türünü, düzeyi ve süresini, kimyasal maddenin miktarı, kullanma şartları ve kullanım sıklığını, yönetmeliğin eklerinde verilen mesleki maruziyet sınır değerleri ve biyolojik sınır değerlerini, alınan ya da alınması gereken önleyici tedbirlerin etkisini, varsa daha önce yapılmış olan sağlık gözetimlerinin sonuçlarını, birden fazla kimyasal madde ile çalışılan işlerde, bu maddelerin her biri ve birbirleri ile etkileşimlerini dikkate alınır.

İşveren, tedarikçiden veya diğer kaynaklardan risk değerlendirmesi için gerekli olan ek bilgileri edinir. Bu bilgiler, kullanıcılara yönelik olarak, varsa kim-

¹⁷¹ Daha geçtiğimiz aylarda Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta devasa bir patlama yaşanmış, patlamaya amonyum nitratın sebep olduğu ifade edilmiştir, Al Jazeera, **Lebanon Blast: Ammonium Nitrate Behind Many Industrial Accidents**, 5 August 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/8/5/lebanon-blast-ammonium-nitrate-behind-many-industrial-accidents>, (Çevrimiçi: 28.02.2021); İdris Okuducu, İyad en-Nablusi, **Lebanon's President Says Ammonium Nitrate Caused Blast**, Anadolu Agency, 05 August 2020, <https://www.aa.com.tr/en/energy/energy-security/lebanon-president-says-ammonium-nitrate-caused-blast/30098>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

yasal maddelerin yürürlükteki mevzuatta yer alan özel risk değerlendirmelerini de içerir (KMÇSGY m.3).

Yönetmeliğin 4. maddesine göre tehlikeli kimyasal maddeler içeren yeni bir faaliyete ancak risk değerlendirilmesi yapılarak belirlenen her türlü önlem alındıktan sonra başlanır.

Avrupa Konseyi ve Parlamentosu'nun 98/24 sayılı İşçilerin Sağlık ve Güvenliğinin İşteki Kimyasal Etkenlere Bağlı Risklerden Korunması Hakkındaki Direktif gereğince de işveren kimyasal etmenlerden kaynaklanan tehlikelerin önlenmesi ve risklerin asgari seviyeye indirilmesi yükümlülüğü altındadır¹⁷².

4.9.9. Maden İşlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemleri Yönetmeliği

Bu Yönetmeliğin amacı; sondajla maden çıkarılan işlerin yapıldığı işyerleri ile yeraltı ve yerüstü maden işlerinin yapıldığı işyerlerinde çalışanların sağlık ve güvenliğinin korunması için uyulması gerekli asgari şartları belirlemektir (MİİSGÖY m.1). Bu Yönetmelik İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamına giren maden işyerlerini kapsar (MİİSGÖY m.2).

İşveren sağlık ve güvenlik dokümanında özellikle çalışanların işyerinde maruz kalabilecekleri psikosozal riskler dahil olmak üzere risklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesini sağlar (MİİSGÖY m.5/(2)-b)-1).

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1995 tarihli ve 176 sayılı Madenlerde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi'nin¹⁷³ işverenin yükümlülüklerini düzenleyen 6. madde hükmünde işverenin önleyici ve koruyucu önlemleri alırken risk değerlendirme yükümlülüğünü yerine getireceği düzenlenmiştir¹⁷⁴.

4.9.10. Tozla Mücadele Yönetmeliği

Bu Yönetmeliğin amacı, işyerlerinde tozdan¹⁷⁵ kaynaklı ortaya çıkabilecek risklerin önlenmesi amacıyla iş sağlığı ve güvenliği yönünden tozla mücadele

¹⁷² Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 98/24 sayılı Direktifi'nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998L0024&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁷³ 04.12.2014 tarihinde kabul edilen ve 6580 sayılı "176 sayılı Maden İşyerlerinde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" 12.12.2014 tarihli ve 29203 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁷⁴ (Article 6) In taking preventive and protective measures under this Part of the Convention the employer shall assess the risk and deal with it in the following order of priority:
(a) eliminate the risk;
(b) control the risk at source;
(c) minimize the risk by means that include the design of safe work systems; and
(d) in so far as the risk remains, provide for the use of personal protective equipment, having regard to what is reasonable, practicable and feasible, and to good practice and the exercise of due diligence.

¹⁷⁵ Tozla Mücadele Yönetmeliği'ne göre "toz" işyeri ortam havasına yayılan veya yayılma potansiyeli olan parçacıkları ifade eder. (m.4/1-k).

etmek ve bu işlerde çalışanların tozun etkilerinden korunmalarını sağlamak için alınması gerekli tedbirlere dair usul ve esasları belirlemektir.

İşveren, çalışanlarının sağlık ve güvenliğini tehlikeye atacaktır, işyerinde bulunan tozlardan kaynaklanan olumsuz etkileri belirlemek üzere, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümlerine uygun şekilde risk değerlendirmesi yapmakla yükümlüdür. Özellikle pnömokonyoz (**pneumoconiosis** - akciğer toz hastalığı)¹⁷⁶ gibi akciğer rahatsızlığına sebep olan maden işyerleri bakımından yapılacak risk değerlendirmesi önem arz etmektedir¹⁷⁷. Yine, bir akciğer rahatsızlığı olan slikozisin (**silicosis**)¹⁷⁸ de tozdan kaynaklanan bir meslek hastalığı olduğu bilinmektedir.

Tozlu işlerde yapılacak risk değerlendirmesinde özellikle işyerinde bulunan tozun çeşidi, tozun sağlık ve güvenlik yönünden tehlike ve zararları, toz ölçüm sonuçları, varsa önceden yapılmış olan sağlık gözetimlerinin sonuçları, maruziyetin düzeyi, süresi ve sıklığı, yönetmeliğin ekinde yer alan mesleki maruziyet sınır değerleri, alınması gereken önleyici tedbirler ve yönetmelikte sayılan diğer hususlar dikkate alınır (TMY m.6/(2)).

4.9.11. Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği

Bu yönetmeliğin amacı; elle taşıma işlerinden kaynaklanabilecek sağlık ve güvenlik risklerinden, özellikle sırt ve bel incinmelerinden, çalışanların korunmasını sağlamaktır (ETİY m.1). Yönetmeliğe göre elle taşıma işi; bir veya daha fazla çalışanın bir yükü kaldırması, indirmesi, itmesi, çekmesi, taşınması veya hareket ettirmesi gibi işler esnasında, işin niteliği veya uygun olmayan ergonomik koşullar nedeniyle özellikle bel veya sırtının incinmesiyle sonuçlanabilecek riskleri kapsayan nakletme veya destekleme işlerini ifade eder (ETİY m.4/1). Yönetmeliğe göre işveren, yüklerin elle taşınmasına gerek duyulmayacak şekilde iş organizasyonu yapmak ve yükün uygun yöntemlerle, özellikle mekanik sistemler kullanılarak taşınmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür (ETİY m.5/1-a).

Elle Taşıma İşleri Yönetmeliği işverenin risk değerlendirme yükümlülüğüne ilişkin doğrudan bir hüküm ihtiva etmese de işverenin elle taşımadan kaynaklanan riskleri azaltmak için uygun yöntemler kullanmasını ve gerekli düzenlemeler

¹⁷⁶ Tozla Mücadele Yönetmeliği'ne göre pnömokonyoz "Akciğerlerde tozun birikmesi sonucu ortaya çıkan doku reaksiyonu ile oluşan hastalığı" ifade etmektedir.

¹⁷⁷ Bu hususta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan Tozla Mücadele ile İlgili Uygulamalara İlişkin Tebliğ (R.G., 02.10.2014, 29137) ile pnömokonyoz yönünden değerlendirme yapacak hekimlerin eğitimleri, sayısı, bu hekimlerin pnömokonyoz değerlendirmedeki süreçleri ve buna bağlı işveren yükümlülükleri ile pnömokonyoz yönünden değerlendirilecek akciğer radyografileri ile ilgili usul ve esasları belirlemek amaçlanmıştır. (Tebliğ m.1).

¹⁷⁸ Silika tozlarının süregen olarak solunması sonucu gelişen akciğer hastalığı. **TDK İlaç ve Eczacılık Terimleri Sözlüğü**, 2014, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

yapması gerektiğini düzenlemiştir (ETİY m.5/1-b). Bu anlamda riskleri azaltmanın yolu da risk değerlendirmesi yapmaktan geçmektedir.

Yönetmeliğe dayanak olan Avrupa Birliği'nin 29/5/1990 tarihli ve 90/269/EEC sayılı Özellikle Çalışanların Sırt İncinmeleri Riskine Yol Açan Elle Yük Taşıma İşlerinde Asgari Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Konsey Direktifi¹⁷⁹ (**Council Directive 90/269/EEC of 29 May 1990 on the Minimum Health and Safety Requirements for the Manual Handling of Loads Where There is a Risk Particularly of Back Injury to Workers**) de aynı esasları kabul etmiştir.

5. İşverenin Risk Değerlendirmesi Yapmamasının Yaptırımı

5.1. İdari Yaptırımlar

5.1.1. İdari Para Cezası

İşverenin iş sağlığı ve güvenliğinin sağlaması hususunda yükümlülüklerini düzenleyen İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 4. maddesi işverenin mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, iş sağlığı ve güvenliği organizasyonunun oluşturulması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapacağını öngörmüş, işverenin buna aykırı davranışını ise belirli yaptırımlara bağlamıştır.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bendindeki yükümlülüklerini yerine getirmeyen işverenlerin ondan az çalışanı bulunuyor ve işyerleri az tehlikeli sınıfta yer alıyorsa yerine getirmedikleri her bir yükümlülük için ayrı ayrı beş bin yüz on beş Türk Lirası idari para cezası verilir. Yine, az tehlikeli sınıfta yer alan ve ondan az çalışanı bulunan işyerlerinde 6331 sayılı Kanun'un m.10/1 hükmüne göre risk değerlendirmesi yapmayan veya yaptırmayan işverene yedi bin altı yüz yetmiş dokuz Türk Lirası, aykırılığın devam ettiği her ay için on bir bin beş yüz yirmi iki Türk Lirası, dördüncü fıkrasında belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen işverene ise üç bin sekiz yüz otuz altı Türk Lirası idarî para cezası verilecektir¹⁸⁰. 6331 sayılı Kanun'un 30. maddesinde öngörülen yönetmeliklerde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen işverene ise uyulmayan her hüküm için tespit edildiği tarihten itibaren aylık olarak iki bin beş yüz elli beş Türk Lirası idari para cezası verilir. Ancak bu tutarlar, az tehlikeli sınıftaki işyerleri için geçerli olduğu için Kanun'un "İdari Para Cezaları ve Uygulanması" başlıklı 26. maddesindeki oranlar nispetinde işyerinin girdiği tehlike sınıfı ve işyerindeki çalışan sayısına göre artırılır. Hükme göre;

¹⁷⁹ Avrupa Konseyi ve Parlamentosu'nun 90/269 sayılı Direktifi'nin İngilizce metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31990L0269&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

¹⁸⁰ 2021 yılına ilişkin idari para cezası tutarları için bkz. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/63965/ipc_2021.xls, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

“Bu maddede belirtilen idari para cezaları;

a) Ondan az çalışanı bulunan işyerlerinden;

1) Az tehlikeli sınıfta yer alanlar için aynı miktarda,

2) Tehlikeli sınıfta yer alanlar için yüzde yirmi beş oranında artırılarak,

3) Çok tehlikeli sınıfta yer alanlar için yüzde elli oranında artırılarak,

b) On ila kırk dokuz çalışanı bulunan işyerlerinden;

1) Az tehlikeli sınıfta yer alanlar için aynı miktarda,

2) Tehlikeli sınıfta yer alanlar için yüzde elli oranında artırılarak,

3) Çok tehlikeli sınıfta yer alanlar için yüzde yüz oranında artırılarak,

c) Elli ve daha fazla çalışanı bulunan işyerlerinden;

1) Az tehlikeli sınıfta yer alanlar için yüzde elli oranında artırılarak,

2) Tehlikeli sınıfta yer alanlar için yüzde yüz oranında artırılarak,

3) Çok tehlikeli sınıfta yer alanlar için yüzde iki yüz oranında artırılarak, uygulanır.”

Söz konusu idarî para cezası tutarları 2021 yılı için geçerli olup Kabahatler Kanunu m.17/7 gereğince idarî para cezaları her takvim yılı başından geçerli olmak üzere o yıl için tespit ve ilân edilen yeniden değerlendirme oranında artırılarak uygulanır¹⁸¹.

Söz konusu idari para cezaları gerekçesi belirtilmek suretiyle Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürünce verilir.

İdari para cezalarının verilmesinin yanısıra kanaatimizce 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’na eklenecek bir hükümlerle risk değerlendirmesi yapılmadığı tespit edilen işyerleri Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın sitesinde ilan edilerek o işyerinde çalışmayı düşünen adayların kendilerini bekleyen tehlikeyi önceden görebilmesi sağlanmalıdır. Böylelikle idari para cezaları ile amaçlanan malî caydırıcılığın yanı sıra işyerlerinin itibarının korunması açısından da manevi bir caydırıcılık sağlanmış olacaktır. Her hâlükârda, işverene malî yansımaları olacaktır.

5.1.2. İşin Durdurulması

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun 25. maddesinin birinci fıkrasının ilk cümlesine göre *“İşyerindeki bina ve eklentilerde, çalışma yöntem ve şekillerinde veya iş ekipmanlarında çalışanlar için hayati tehlike oluşturan bir husus tespit edildiğinde; bu tehlike giderilinceye kadar, hayati tehlikenin niteliği ve bu teh-*

¹⁸¹ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, İdari Para Cezaları, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/isggm/hizmetlerimiz/idarî-para-cezaları/>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

likeden doğabilecek riskin etkileyebileceği alan ile çalışanlar dikkate alınarak, işyerinin bir bölümünde veya tamamında iş durdurulur”.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 29. maddesine göre ise işletmeye başlanmadan önce, büyük endüstriyel kaza¹⁸² oluşabilecek işyerleri için, işyerlerinin büyüklüğüne göre büyük kaza önleme politika belgesi veya güvenlik raporu işveren tarafından hazırlanır. İşverenler, hazırladığı güvenlik raporlarının Bakanlık tarafından içerik ve yeterliliğinin incelenmesinin ardından işyerlerini işletmeye açabilir. Ancak işin durdurulmasını düzenleyen 25. maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesi gereği çok tehlikeli sınıfta yer alan maden, metal ve yapı işleri ile tehlikeli kimyasallarla çalışılan işlerin yapıldığı veya büyük endüstriyel kazaların olabileceği işyerlerinde, risk değerlendirmesi yapılmamış olması durumunda iş durdurulur (İSGK m.25). Bu husus, işyerlerinde işin durdurulmasına ilişkin usul ve esasların düzenlendiği İşyerlerinde İşin Durdurulmasına Dair Yönetmelik¹⁸³ m.7/2 ile tekrarlanmıştır.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu m.25/1 uyarınca çok tehlikeli sınıfta yer alan maden, metal ve yapı işleri ile tehlikeli kimyasallarla çalışılan işlerin yapıldığı veya büyük endüstriyel kazaların olabileceği işyerlerinde işin durdurulması için risk değerlendirmesinin yapılmamış olması gerekli ve yeterli olduğu için ilk cümledeki hâlden farklı olarak işyerinde herhangi bir tehlikenin mevcut olması aranmaz¹⁸⁴. Salt risk değerlendirmesinin yapılmamış olması, idari para cezası kesilmesi için yeterlidir.

İş müfettişi tarafından işyerinde risk değerlendirmesi yapılmadığı durumda bu durumu tutanak altına alan bir rapor düzenlenir (m.7/3) ve en geç ertesine güne dek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'na gönderilir. Raporla, durdurmayı gerektiren hususlara, alınması gereken tedbirlerin niteliğine ve yapılması gereken diğer iş ve işlemlere ayrıntılı olarak yer verilir (m.7/3).

Bakanlık İş Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından görevlendirilen teftiş yetkili üç müfettişten oluşan heyetin işyerinin bir bölümünde veya tamamında işin durdurulması kararı vermesi hâlinde karar, ilgili valiliğe ve işyeri dosyasının bulunduğu il müdürlüğüne bir gün içinde gönderilir (m.7/4).

¹⁸² Büyük endüstriyel kaza “*Bu Yönetmelik kapsamındaki herhangi bir kuruluşun işletilmesi esnasında, kontrolsüz gelişmelerden kaynaklanan ve kuruluş içinde veya dışında insan ve/veya çevre sağlığı için anında veya daha sonra ciddi tehlikeye yol açabilen bir veya birden fazla tehlikeli maddenin sebep olduğu büyük bir yayılım, yangın veya patlama olayını*” ifade etmektedir. (02.03.2019 tarih ve 30702 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik).

¹⁸³ R.G., 30.03.2013, 28603.

¹⁸⁴ Haluk Hadi Sümer, “İş Sağlığı ve Güvenliği Yaptırımı Olarak İşin Durdurulması”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 131, Temmuz 2017, (92-103), s. 96. Aydınlı, s. 420.

İşin durdurulması kararı, mülki idare amiri¹⁸⁵ tarafından 24 saat içinde yerine getirilir (m.8/1).

İşin durdurulması¹⁸⁶ hâlinde, durdurmaya sebep olan fiilden dolayı ilgili idari para cezası uygulanmaz. İşin durdurulması kararına itiraz etmek isteyen işveren, durdurma kararının yerine getirildiği tarihten itibaren altı iş günü içinde, yetkili iş mahkemesinde itiraz edebilir (İİDDY m.12/1). İtiraz, işin durdurulması kararının uygulanmasını etkilemez (İİDDY m.12/1). Mahkeme itirazı öncelikle görüşür ve altı iş günü içinde karara bağlar. Mahkeme kararı kesindir (İSGK m.25/4 & İİDY m.12/2). Şayet iş mahkemesi, işin durdurulması kararının kaldırılması yönünde karar verirse, bu karar icra edilmek için il müdürlüğü tarafından mülki idare amirliğine intikal ettirilir (m.12/3). Mülki idare amirinin emriyle işyeri açılır (m.12/3).

İşveren, işin durdurulmasına sebep olan hususların giderilmesi için mühürlerin geçici olarak sökülmesi ile ilgili talebini dilekçeyle ilgili iş müdürlüğüne iletir (İİDDY m.9/1). Durdurma kararına sebep olan husus m.7/2 kapsamında ise işyerinde yapılacak risk değerlendirmesi hakkında iş ve işlemleri belirten bilgiler dosyaya eklenir. İl müdürlüğü tarafından Kurul Başkanlığına gönderilen işverenin talebi hakkında heyetçe karar verilir.

Mühürlerin geçici olarak sökülmesi kararı verilmesi hâlinde karar, mülki idare amirine ve il müdürlüğüne bir yazı ekinde gönderilir. Mülki idare amiri, kararın kendisine intikalinden itibaren 24 saat içerisinde, belirtilen şartlarda ve süreyle çalışma yapılabilmesi için mühürlerin geçici olarak sökülmesini ve durumu belirten bir tutanak düzenlenmesini sağlar ve düzenlenen tutanağın bir nüshasını işyeri dosyasına konulmak üzere ilgili il müdürlüğüne iletir.

İşin durdurulmasına sebep olan hususları yerine getiren işveren, durdurma kararının kaldırılması için ilgili il müdürlüğüne yazılı talepte bulunur. Durdurmaya sebep hususları gidermeye yönelik yapılan çalışmaları, alınan veya revize edilen iş ekipmanlarına ait bilgi, belge ve yeterlilik sertifikalarını, tedbirlerin alındığı bölgelerin fotoğraflarını ve işyeri risk değerlendirmesini içeren bir dosya talebin ekinde, aynı zamanda bu dosyanın elektronik ve benzeri ortama aktarılmış hali il müdürlüğüne sunulur (İİDY m.10/1). İl müdürlüğü tarafından Kurul Başkanlığı'na iletilen dosya hakkında heyet tarafından işin durdurulması kararının kaldırılmasına karar verilirse karar, mülki idare amirine ve ilgili il müdürlüğüne bildirilir. İşin durdurulması kararında olduğu gibi işin durdurulmasının kaldırılması kararı da mülki idare amiri tarafından 24 saat içinde yerine getirilir.

¹⁸⁵ İllerde valiyi, büyükşehirler dâhil ilçelerde ise kaymakamı ifade eder (İİDY m.4/1-ğ).

¹⁸⁶ Geniş bilgi için bkz. İştah Cengiz Urhanoğlu, "İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülüklerine Aykırı Davranışının Yaptırımı Olarak İşin Durdurulması veya İşyerinin Kapatılması", **Sarper Süzek'e Armağan**, C. 2, Beta Yayınları, İstanbul, 2011, (1956-1982). Gizem Sarıbay Öztürk, **İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülüklerini İhlalin Sonuçları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s. 286 vd.

Risk değerlendirmesi yapılmaması neticesinde işyerindeki faaliyetin durdurulmasının en önemli neticelerinden birisi faaliyetin durdurulduğu dönemde işçilerin ücret alacağına hak kazanıp kazanamayacağına ilişkindir. İşyerlerinde İşin Durdurulmasına Dair Yönetmelik m.13/1 hükmüne göre işveren işin durdurulması nedeniyle işsiz kalan çalışanlara ücretlerini ödemekle veya ücretlerinde bir düşüklük olmamak üzere meslek veya durumlarına göre başka bir iş vermekle yükümlüdür.

5.1.3. Kamu İhalelerinden Yasaklama

Manisa'nın Soma ilçesinde 2014 yılında yaşanan maden faciasının ardından maden işyerleri ile maden işyerlerinde çalışanlar için mevzuatta çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan birisi de maden işyerlerinde ölümlü iş kazası meydana gelmesi hâlinde kusuru yargı kararıyla tespit edilen işverenin kamu ihalelerine katılmaktan yasaklanmasıdır. 23.04.2015 tarih ve 29335 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 6331 sayılı Kanun'a eklenen madde hükmü şu şekildedir:

“Ölümlü iş kazası meydana gelen maden işyerlerinde kusuru yargı kararı ile tespit edilen işveren, mahkeme tarafından iki yıl süreyle kamu ihalelerine katılmaktan 5/1/2002 tarihli ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununun 26'nci¹⁸⁷ maddesinin ikinci fıkrasında sayılanlarla birlikte yasaklanır. Kararın bir örneği işverenin siciline işlenmek üzere Kamu İhale Kurumuna gönderilir ve Kurumun internet sayfasında ilan edilir”.

Söz konusu düzenlemenin getirilme amacı, daha önce ölümlü iş kazasının yaşandığı bir işyeri işverenin kamu ihalelerini de yerine getirmeye ehil olacağı ya da aynı facianın tekrar yaşanmasına sebep olma ihtimali midir? Yoksa sadece caydırıcı olması amacıyla mı getirilmiştir? Hangi varsayımdan yola çıkarsak çıkalım, diğer alanlarda faaliyet gösteren işyerlerinin neden kapsam dışı bırakıldığı sorgulanır cinstendir. Düzenleme, iş sağlığı ve güvenliği hukukunun anlayışına uygun nitelikte değildir. Ölümlü iş kazalarının birçoğunun madenlerde gerçekleştiği göz ardı edilemez ise de “ölüm”ler arasında kıyas yapılarak düzenleme yapılması mümkün değildir.

¹⁸⁷ İhalelere katılmaktan yasaklama

Madde 26- Haklarında yasaklama kararı verilen tüzel kişilerin şahıs şirketi olması halinde şirket ortaklarının tamamı hakkında, sermaye şirketi olması halinde ise sermayesinin yarısından fazlasına sahip olan gerçek veya tüzel kişi ortaklar hakkında birinci fıkra hükmüne göre yasaklama kararı verilir. Haklarında yasaklama kararı verilenlerin gerçek veya tüzel kişi olması durumuna göre; ayrıca bir şahıs şirketinde ortak olmaları halinde bu şahıs şirketi hakkında da, sermaye şirketinde ortak olmaları halinde ise sermayesinin yarısından fazlasına sahip olmaları kaydıyla bu sermaye şirketi hakkında da aynı şekilde yasaklama kararı verilir.

Kanaatimizce, söz konusu hüküm işyeri özelinde değil de işyerlerinin tehlike sınıfına göre düzenlense daha makul olabilirdi. Örneğin, “*Ölümlü iş kazası meydana gelen tehlikeli veya çok tehlikeli sınıfta yer alan işyerlerinde kusuru yargı kararı ile tespit edilen işveren..*” gibi.. Kaldı ki bu durumda dâhi, hükmün tam anlamıyla tatmin edici bir yapıda olduğu söylenemezdi. Zira az tehlikeli sınıftaki işyerlerini kapsam dışında bırakarak eleştirmiş olduğumuz hususu tam anlamıyla bertaraf etmeyen bir hüküm meydana gelirdi. Sonuç olarak, hüküm tehlike sınıflarına bakılmaksızın bütün işyerleri bakımından uygulama alanı bulacak şekilde değiştirilmelidir. Bu değişiklik yapılırken ise “*O zaman neredeyse kamu ihalesine girebilecek işveren kalmaz*” şeklindeki söylemlere kulak verilmemelidir.

5.2. Hukuki ve Cezai Yaptırımlar

İşverenin risk değerlendirmesi yapma yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle işyerinde iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesi hâlinde işverenin cezai ve hukuki sorumluluğu gündeme gelebilecektir¹⁸⁸. Bununla birlikte Risk Değerlendirme Yönetmeliği’nde belirtildiği üzere risk değerlendirmesinin gerçekleştirilmiş olması; işverenin, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz (RDY m.5/2). Dolayısıyla, gerek işverenin oluşturduğu ekip gerekse Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi tarafından yapılsın risk değerlendirmesinin yapılmış olması işverenin hukuki sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Bu husus 89/391 sayılı Direktif m.5/2 hükmünde de vurgulanmıştır.

İşverenin ekonomik sebepleri öne sürerek yahut risk değerlendirmesi yapma yükümlülüğü konusundaki bilgisizliğini ile sürerek sorumluluktan kurtulma imkânı bulunmamaktadır¹⁸⁹. Keza, Yargıtay 21. Hukuk Dairesi bir kararında¹⁹⁰ bu durumu şöyle ifade etmiştir:

*“Bundan başka işveren, mevzuatta öngörülmemiş olsa dahi bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gerekli kıldığı iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almak zorundadır. Bilim, teknik ve örgütlenme düşüncesi yönünden alınabilme olanağı bulunan, yapılacak gider ve emek ne olursa olsun bilimin, tekniğin ve örgütlenme düşüncesinin en yeni verileri göz önünde tutulduğunda işçi sakatlanmayacak, hastalanmayacak ve ölmeyecek ya da bu kötü sonuçlar daha da azalacaksa her önlem işverenin koruma önlemi alma borcu içine girer. **Bu önlemler konusunda işveren iş yerini yeni açması nedeniyle tecrübesizliğini, bilimsel ve teknik gelişmeler***

¹⁸⁸ Özdemir, s. 250. Tulukçu, s. 738.

¹⁸⁹ Süzek, s. 419.

¹⁹⁰ Yargıtay 21. Hukuk Dairesi, Karar Tarihi: 04.02.2019, 2018/1157 E., 2019/474 K., Yargıtay Karar Arama, (Çevrimiçi: 28.02.2021); Benzer bir Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 09.10.2013, E. 2013/102, K. 2013/1456, Yargıtay Karar Arama, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

yönünden bilgisizliğini, ekonomik durumunun zayıflığını, benzer iş yerlerinde bu iş güvenliği önlemlerinin alınmadığını savunarak sorumluluktan kurtulamaz. Gerçekten, çalışma hayatında süregelen kötü alışkanlık ve geleneklerin varlığı işverenin önlem alma borcunu etkilemez. İşverenlerce, iş güvenliği açısından yaşamsal önem taşıyan araç ve gereçlerin işçiler tarafından kullanılması sağlandığında, kaza olasılığının tamamen ortadan kalkabileceği de tartışmasız bir gerçektir”.

İşveren vekilinin¹⁹¹ risk değerlendirmesi yükümlülüğünü yerine getirmemesi dolayısıyla hukuki sorumluluk ise işveren üzerinde doğacaktır. Ancak cezai sorumluluğun şahsiliği gereği¹⁹² hem işveren hem de işveren vekili *taksirle öldürme* ile *taksirle yaralama* suçunu düzenleyen sırasıyla TCK'nın 85. ve 89. maddelerinden sorumlu tutulabilecektir¹⁹³. Buna karşın bir görüşe göre işverenin risk değerlendirme yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle meydana gelen bir iş kazası neticesinde işveren olası kastla sorumlu tutulabilmelidir¹⁹⁴.

İşveren vekilinin kusurlu davranışı sonucunda iş kazası veya meslek hastalığı yaşanmışsa bu durumda işveren vekilinin işçilere karşı hukuki sorumluluğu bulunmamaktadır¹⁹⁵. Ancak işveren meslek hastalığı veya iş kazası dolayısıyla işçiye veya hak sahiplerine ödediği tazminatı kusuru oranında işveren vekiline rücu edebilir¹⁹⁶.

Çalışanın ölümü veya maluliyetiyle sonuçlanacak şekilde vücut bütünlüğünün bozulmasına neden olan iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde ihmali tespit edilen işyeri hekimi veya iş güvenliği uzmanının ise yetki belgesi askıya alınır (İSGK m.8/4).

Sonuç

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile iş kazası ve meslek hastalıklarını önleme amacıyla işverene risk değerlendirmesi yapma veya yaptırma yükümlülüğü getirilmiş, 6331 sayılı Kanun'a dayanarak çıkarılan İş Sağlığı ve

¹⁹¹ İşveren vekilinin 6331 sayılı Kanun açısından sorumluluğu için bkz. Şükran Ertürk/Asiye Şahin Emir, "6331 Sayılı Kanun Açısından İşveren Vekili Kavramı ve İşveren Vekilinin Hukuki ve Cezai Sorumluluğu", **Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi**, Prof. Dr. Fevzi Demir'e Armağan, (101-134).

¹⁹² Ekmekçi, Yiğit, **Bireysel İş Hukuku Dersleri**, s. 64.

¹⁹³ Özdemir, s. 598. Hamdi Mollamahmutoğlu, Muhittin Astarlı, Ulaş Baysal, **İş Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2014, s. 1420. Geniş bilgi için bkz. Sami Narter, **İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukunda İdari, Cezai ve Hukuki Sorumluluk**, Ankara, Adalet Yayınları, 3. Baskı, 2018.

¹⁹⁴ Fuat Bayram, "İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Hukuksal Çerçeve ve Türkiye'de Kurumsal Yapılanma", **Türkiye İnsan Hakları Kurumu İş Sağlığı ve Güvenliği Çalıştayı**, 23.10.2014, Türkiye İnsan Hakları Kurumu Başkanlığı, Ankara, Şubat 2015, (91-98), s. 94.

¹⁹⁵ Süzek, s. 190.

¹⁹⁶ Süzek, s. 190, 903.

Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği ile risk değerlendirmesinin usul ve esasları belirlenmiştir. Buna göre risk değerlendirmesinin işverenin oluşturacağı bir ekip tarafından gerçekleştirilebileceği gibi işyeri dışındaki kuruluşlardan hizmet alarak gerçekleştirilmesi imkânı tanınmıştır. İşveren, risk değerlendirmesinin yapılmasında iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi, işyerindeki çalışanların temsilcileri, destek elemanları ve işyeri hakkında bilgi sahibi çalışanlardan oluşan farklı alanlarda bilgi sahibi, gerek işyerindeki tehlikelere hâkim gerek tehlikelerin riske dönüşmesini engelleyecek uzmanlığa sahip bir ekiple hareket edecektir.

Risk değerlendirmesini yapan ekip, öncelikle işyerindeki tehlikeleri belirleyecek, tehlikelerin sebep olabileceği riskleri tespit edecek ve söz konusu riskleri analiz ederek risklerin derecesine göre sıraya koyacaktır. Önem sırasına göre derecelendirilen riskler için uygun kontrol tedbirleri belirlenecek, uygulanacak ve işveren tarafından tedbirlerin uygulanıp uygulanmadığı düzenli olarak denetlenecektir. Risk değerlendirmesinin son aşamasını oluşturan belgelendirme işlemi ile işveren yaptığı risk değerlendirmesine ilişkin bilgi ve belgeleri saklayacaktır. Risk değerlendirmesi yapan işveren, işyerindeki tehlikelerin değişkenlik göstermesi hâlinde ve işyerinin tehlike sınıfına göre belirli aralıklarla risk değerlendirmesini yenileyecektir. Bunun yanısıra bir işyerinde birden fazla işveren olması hâlinde her işveren kendi işyeri için ayrı ayrı risk değerlendirmesi yapacaktır.

Uygulamada işverenlerin insan sağlığını maliyet hesabına değişmesi, risk değerlendirmesinin yapılmaması veya sağlıklı şekilde yapılmaması ile sonuçlanmaktadır. Bunun yanısıra risk değerlendirmesinin arzu edilen sonucu sağlayabilmesi işverenin yükümlülüklerini yerine getirmesinin yanısıra çalışanların da iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan tedbirlere uyması, iş sağlığı ve güvenliği kurallarına riayet etmesine bağlıdır. Bu noktada da işverenler, çalışanlarına iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli eğitimi vererek çalışanlarını bilinçlendirmelidir. Aksi durumda, yani işverenin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki yükümlülüklerine uymaması durumunda istenilmeyen neticeler meydana gelmeden idare tarafından gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır. Unutulmamalıdır ki, iş kazası ve meslek hastalıkları karnemizin pekiyi olması, ancak “Her işin başı sağlık” sözünün iş sağlığı ve güvenliği hukukunda “Her işin başı risk değerlendirmesi” bilinciyle hareket edilmesi hâlinde mümkündür.

Kaynakça

- Akın, Levent**, “Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği’nin İş Sağlığı ve Güvenliğine Katkısı (Taslak Üzerine Bir Değerlendirme)”, Sicil İş Hukuku Dergisi, Mart 2012, S. 25, (33-43).
- Akpınar, Teoman**, İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2018.
- Akpınar, Teoman, Çakmakkaya, Baki Yiğit**, “İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından İşverenlerin Risk Değerlendirme Yükümlülüğü”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2014/1, (273-304).
- Allı, Benjamin O.**, Fundamental Principles of Occupational Health and Safety, Second Edition, International Labour Organisation, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_093550.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Alpagut, Gülsevil**, “İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısında İşverenin Yükümlülükleri ve Risk Değerlendirmesi”, “İş Sağlığı ve Güvenliği Kanun Tasarısı” Semineri, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 25 Nisan 2012, Ankara, 2012, (23-40).
- Mollamahmutoğlu, Hamdi, Astarlı, Muhittin, Baysal, Ulaş**, İş Hukuku, Ankara, Turhan Kitabevi, 2014.
- Aydınlı, İbrahim**, İş Sağlığı ve Güvenliğinden Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk, Ankara, Seçkin Yayınları, 2015.
- Başbuğ, Aydın, Yücel Bodur, Mehtap**, İş Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları, 5. Baskı, 2018.
- Bayram, Fuat**, “İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Hukuksal Çerçeve ve Türkiye’de Kurumsal Yapılanma”, Türkiye İnsan Hakları Kurumu İş Sağlığı ve Güvenliği Çalıştayı, 23.10.2014, Türkiye İnsan Hakları Kurumu Başkanlığı, Ankara, Şubat 2015, (91-98).
- Centel, Tankut**, İş Hukuku, Cilt: I, Bireysel İş Hukuku, İstanbul, Beta Yayınları, 1994.
- Centel, Tankut**, Türkiye’nin Onayladığı ILO Sözleşmeleri, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS), 2. Baskı, 2004.
- Centel, Tankut**, “İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun Uygulama Alanı ve Kapsamı”, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2013, C. 19, S. 2, (79-84).
- Centel, Tankut**, “İşverenin İşyerinde Sağlık ve Güvenlik Sağlama Yükümü”, Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi, C. 27, S. 3, Mayıs 2013.
- Çavuş, Özgür Hakan**, “6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Kapsamında Ofis İşyerlerinde Risk Değerlendirmesi”, Çalışma İlişkileri Dergisi, C. 6, S. 2, Temmuz 2015, (1-14).
- Çelik, Nuri, Canbolat, Talat, Caniklioğlu, Nurşen**, İş Hukuku Dersleri, İstanbul, Beta Basım, 31. Baskı, 2018.
- Ekmekçi, Ömer**, “Ana Hatlarıyla İş Sağlığı ve Güvenliği Kanun Tasarısı Taslağı”, Çimento İşverenler Dergisi, Mayıs 2008, S. 3, C. 22, (4-17).

- Eser, Dilek**, İş Sağlığı ve Güvenliğinde İşçi ve İşveren Dışındaki Aktörlerin Rolü, Bursa, Ekin Yayınları, Ocak 2016.
- Eyrenci, Öner, Taşkent, Savaş, Ulucan, Devrim**, Bireysel İş Hukuku, İstanbul, Beta Basım, 8. Baskı, 2017.
- Gökçen, Mehmet Celal**, İş Hukuku ve Ticaret Hukuku Uygulama Kılavuzu, Bursa, BPLAS, 4. Baskı, 2017.
- Güzel, Ali, Okur, Ali Rıza, Caniklioğlu, Nurşen**, Sosyal Güvenlik Hukuku, Beta Yayınları, 17. Baskı, 2018.
- Kabakçı, Mahmut**, Avrupa Birliği İş Hukukunda İşverenin İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Temel Yükümlülükleri ve Türk Mevzuatının Uyumu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2009.
- Kabakçı, Mahmut**, “6331 Sayılı Kanununun İş Sağlığı ve Güvenliği Anlayışı ve Risklerden Korunma İlkelerinin (m.5) İşlevi”, Sicil İş Hukuku Dergisi, Mart 2013, (61-76).
- Kandemir, Murat**, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Boyutuyla Psikososyal Riskler, İstanbul, Legal Yayınları, Aralık 2017.
- Kaya, Elif Çelenk, Ölmezoğlu İri, Necla İrem İri, Başkan Takaoğlu, Zeynep**, “Risk Değerlendirmesi Ne Kadar Önemli? “İşveren Bakış Açısı”, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, Y. 2018, 7(4), (10-18).
- Narter, Sami**, İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukunda İdari, Cezai ve Hukuki Sorumluluk, Ankara, 3. Baskı, Adalet Yayınları, 2018.
- Özcan, Şeref**, “Türkiye’de İş Kazalarının Sebepleri ve İş Güvenliği Kültürü”, Türkiye İnsan Hakları Kurumu İş Sağlığı ve Güvenliği Çalıştayı, 23.10.2014, Türkiye İnsan Hakları Kurumu Başkanlığı, Ankara, Şubat 2015, (55-63).
- Özdemir, Erdem**, İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014.
- Özkılıç, Özlem**, Risk Değerlendirmesi Atex Direktifleri Ortamlar - Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması - Kantitatif Risk Değerlendirme, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Mayıs 2014, (1-426).
- Selek, Hasan Selçuk**, İş Sağlığı ve Güvenliği - Temel Konular, Ankara, 3. Baskı, Seçkin Yayınları, 2019.
- Senyen Kaplan, E. Tuncay**, Bireysel İş Hukuku, Ankara, 10. Baskı, Gazi Kitabevi, 2019.
- Sümer, Haluk Hadi**, İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, 2018.
- Sümer, Haluk Hadi**, “İş Sağlığı ve Güvenliği Yaptırımı Olarak İşin Durdurulması”, Terazi Hukuk Dergisi, S. 131, Temmuz 2017, (92-103).
- Süzek, Sarper**, İş Hukuku, İstanbul, 17. Baskı, Beta Basım, 2019.
- Şahin, Selçuk**, 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa Göre İşyeri Hekimliği ve İş Güvenliği Uzmanlığı, Ankara, Adalet Yayınları, 2018.
- Şahin Emir, Asiye**, İşyerinde Tehlike Halinde Alınması Gereken Önlemlerin Hukuki Çerçevesi, Ankara, Seçkin Yayınları, 2015.

- Şardan, H. Serdar**, İş Sağlığı ve Güvenliğinde Yeni Oluşumlar: Risk Değerlendirmesi ve OHSAS 18001, 2005.
- Tulukçu, N. Binnur**, T.C. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan, Özel Sayı, C. 20, S. 1, 2014, (711-748).
- Türkiye İnsan Hakları Kurumu**, İş Sağlığı ve Güvenliği Çalıştay, Ankara, 2014.
- Vatansever, Çiğdem**, "Risk Değerlendirme'de Yeni Bir Boyut: Psikososyal Riskler", Çalışma ve Toplum Dergisi, (117-138), <http://calismatoplum.org/sayi40/vatansever.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Yangın, Dilek Dulay**, "Bilgi ve İletişim Teknolojilerinde Yaşanan Gelişimin İş Hukuku Üzerindeki Etkileri: Tele Çalışmaya İlişkin Tespit ve Öneriler", İş Hukukunda Genç Yaklaşımlar III, Editör: Tankut Centel, İstanbul, Onikilevha Yayınları, (221-260).
- Yazıcı, Mehmet**, İş Sağlığı ve Güvenliğinde Risk Yönetimi, İstanbul, Beta Yayınları, 2. Baskı, 2019.
- Yılmaz, Fatih**, "6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda Önleyici Yaklaşım ve İşverenlerin Yükümlülükleri", TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, C. 24, S. 6, C. 25 - S. 1-2, Mayıs - Ağustos - Kasım 2013, (44-69).
- Yılmaz, Fatih**, "Risk Değerlendirmesinde Yöntem Tartışması", Toprak İşveren Dergisi, 2010/86, (16-19).
- European Agency for Safety and Health at Work**, European Commission, Guidance on Risk Assessment at Work, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377299/lang--tr/index.htm, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Demiryolu Çalışmalarında İş Sağlığı ve Güvenliği Vagon Bakım Onarım Atölyesi Risk Değerlendirmesi Örneği, <http://casgem.gov.tr/dosyalar/ki-tap/27/dosya-27-6203.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü**, Avrupa Birliği'nin İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri İyi Uygulamaları, http://www.isgum.gov.tr/rsm/file/isgdoc/isgip/isgip_ iyi_uygulamalar.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi**, Soma Maden Faciası Raporu 1 Kasım 2014, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2014, https://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/20141112_somamadenfaciasipdf.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Uluslararası Çalışma Örgütü**, Türkiye'nin Onayladığı ILO Sözleşmeleri Listesi, <https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-byturkey/lang--tr/index.htm>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Uluslararası Çalışma Örgütü**, "Working From Home - From Invisibility to Decent Work", 2021, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_765806.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Uluslararası Çalışma Örgütü**, "İşe Güvenli Dönüş - İşverenler İçin COVID-19 Önlem Rehberi", 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_748115.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

- Uluslararası Çalışma Örgütü**, COVID-19 Ortamında ve Sonrasında Uzaktan Çalışma Uygulama Kılavuzu, Cenevre, 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_759299.pdf, (Çevrimiçi: 12.03.2021).
- Uluslararası Çalışma Örgütü**, “An Employers’ Guide on Working From Home in Response to the Outbreak of COVID-19”, 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---act_emp/documents/publication/wcms_745024.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Susan Payne**, “Family Coronaviridae”, United States National Library of Medicine National Institutes of Health, 1 September 201, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7149805/>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Bulaşıcı Hastalıklar Dairesi Başkanlığı**, Kolera, <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bulasici-hastaliklar/kolera/kolera-liste/kolera.html>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Acıbadem Hayat**, Midemizdeki Şüpheli Misafir Helikobakter Piloni, 24 Haziran 2020 Çarşamba, <https://www.acibademhayat.com/midemizdeki-supheli-misafir-helikobakter-piloni>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- T.C. Sağlık Bakanlığı**, Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Sıtma (Malaria), <https://www.seyahatsagligi.gov.tr/site/HastalikDetay/Sitma>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Al Jazeera**, Lebanon Blast: Ammonium Nitrate Behind Many Industrial Accidents, 5 August 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/8/5/lebanon-blast-ammonium-nitrate-behind-many-industrial-accidents>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- İdris Okuducu, İyad en-Nablusi**, Lebanon’s President Says Ammonium Nitrate Caused Blast, Anadolu Agency, 05 August 2020, <https://www.aa.com.tr/en/energy/energy-security/lebanon-s-president-says-ammonium-nitrate-caused-blast/30098>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Yeşim Sert Karaaslan**, “Benzen Maruziyeti Kan Kanserine Yol Açıyor”, Anadolu Ajansı, 26.05.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/benzen-maruziyeti-kan-kanserine-yol-aciyor/1157249>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Kanser Dairesi Başkanlığı**, “Asbest ve Kanser”, https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/kanser-db/yayinlar/afis_ve_brosur/1_-_Asbest_Kanseri_Brosuru_1-2.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Risk Değerlendirme Raporu, <http://www.dtcf.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/67/2017/10/dtcf-risk-de%C4%9Ferlendirme.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı**, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Demiryolu Çalışmalarında İş Sağlığı ve Güvenliği Vagon Bakım Onarım Atölyesi Risk Değerlendirmesi Örneği, <http://casgem.gov.tr/dosyalar/kitap/27/dosya-27-6203.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

- Employment Law Worldview**, “Spain’s New Decree on Remote Working”, <https://www.employmentlawworldview.com/spains-new-decree-on-remote-working/>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- ECIJA**, COVID-19 Spain: FAQs for Business, “Is the Implementation of Teleworking Mandatory?”, <https://ecija.com/en/sala-de-prensa/covid-19-spain-faqs-for-business/>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Greath Britain Health and Safety Executive**, “Managing Risks and Risk Assessment at Work - Example Risk Assesments”, <https://www.hse.gov.uk/simple-health-safety/risk/risk-assessment-template-and-examples.htm>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Greath Britain Health and Safety Executive**, What to Includ in Your COVID-19 Risk Assesment, <https://www.hse.gov.uk/coronavirus/assets/docs/risk-assessment.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Britannica**, Asbest, <https://www.britannica.com/place/Asbest>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Britannica**, Mutagen, <https://www.britannica.com/science/mutagen>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- TDK İlaç ve Eczacılık Terimleri Sözlüğü, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- <https://legalbank.net/arama>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- UÇÖ, 155 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşme, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377299/lang--tr/index.htm, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- UÇÖ, 155 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşme, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312300, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- UÇÖ, 134 Sayılı İş Kazalarının Önlenmesi (Gemiadamları) Sözleşmesi, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377283/lang--tr/index.htm, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- UÇÖ, 2019 tarihli ve 190 sayılı Şiddet ve Taciz Sözleşmesi, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:3999810:NO, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- UÇÖ, 2019 tarihli ve 206 sayılı Şiddet ve Taciz Tavsiye Kararı, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:R206:NO, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- UÇÖ, 167 sayılı İnşaat İşlerinde Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377308/lang--tr/index.htm, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- UÇÖ, 1985 tarihli ve 161 sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Sözleşme, https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377304/lang--tr/index.htm, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

- UÇÖ, 2007 tarihli ve 188 sayılı Balıkçılık Sözleşmesi, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312333:NO, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- UÇÖ, 1986 tarihli ve 162 sayılı Asbest Sözleşmesi, https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C162, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 89/391 sayılı İşte Çalışanların Sağlık ve Güvenliklerini İyileştirmeye Yönelik Tedbirler Alınmasına İlişkin Direktifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31989L0391&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 90/269 sayılı Özellikle Çalışanların Sırt İncinmeleri Riskine Yol Açan Elle Yük Taşıma İşlerinde Asgari Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Direktifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31990L0269>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 92/58/EEC sayılı İşte Güvenlik ve Sağlık İşaretleri Direktifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:01992L0058-20140325&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 92/85/EEC sayılı Hamile, Loğusa veya Emzikli Kadın Çalışanların İşte Sağlık ve Güvenliklerinin İyileştirilmesine İlişkin Asgari Önlemlerin Belirlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Direktifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0085>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 98/24 sayılı İşçilerin Sağlık ve Güvenliğinin İşteki Kimyasal Etkenlere Bağlı Risklerden Korunması Hakkındaki Direktif Direktifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:31998L0024>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2000/54/EC sayılı İşyerinde Biyolojik Maddelere Maruziyetle İlgili Risklerden Çalışanların Korunması Direktifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32000L0054>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2002/44/EC sayılı Fiziksel Faktörlerden (Titreşimden) Kaynaklanan Risklerden Çalışanların Maruziyeti ile İlgili Asgari Sağlık ve Güvenlik Gerekliliklerin Sağlanması Direktifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32002L0044>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2003/10/EC sayılı Fiziksel Faktörlerden (Gürültüden) Kaynaklanan Risklerden Çalışanların Maruziyeti ile İlgili Asgari Sağlık ve Güvenlik Gereklilikleri Direktifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0010&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2004/37/EC sayılı Kanserojen veya Mutajenlere Maruziyetle İlgili Risklerden Çalışanların Korunması Direktifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0054&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).
- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2009/148/EC sayılı Çalışanların Asbeste Maruziyetle İlgili Risklerin Önlenmesi Direktifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0148&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2014/34/EU sayılı Muhtemel Patlayıcı Ortamda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemler ile İlgili Direktif, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0034&from=EN>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Bağlantıyı Kesme Hakkı Direktifi Taslağı, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0021_EN.html#title2, (Çevrimiçi: 12.03.2021).

İngiltere Tehlikeli Madde ve Patlayıcı Ortamlar Yönergesi, <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2002/2776/made/data.pdf>, (Çevrimiçi: 28.02.2021).

Mauritius Çalışanların Hakları Kanunu, https://labour.govmu.org/Documents/Legislations/THE%20WORKERS%20RIGHTS%20Act%202019/225_The%20WR_Working%20from%20Home.pdf, (Çevrimiçi: 28.02.2021).